

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı

Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

**LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MARDİN/MİDYAT YÖRESİNİN (SÖĞÜTLÜ KÖYÜ)
ETNOBOTANİĞİ HAKKINDAKİ FARKINDALIKLARI**

Ayşe YORULMAZ
ORCID: 0000-0001-9891-3729

Danışman
Prof. Dr. Muhittin DİNÇ
ORCID: : 0000-0001-7287-9817

Konya – 2024

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitiminin boyunca beni destekleyen, bilgisini ve tecrübesini esirgemeyen çok değerli danışmanım Prof. Dr. Muhittin DİNÇ hocama sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım. Başta bu yolculukta desteğini esirgemeyen arkadaşım Mürşide ATALAY AKIL'a ve üzerimde emeğini geçen öğretmenlerime teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen canım aileme de teşekkürü borç bilirim. Ayrıca anketleri uyguladığım okul ve öğrencilerine çok teşekkür ederim.

Ayşe YORULMAZ

Ocak 2024

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar LİSTESİ.....	iv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	v
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	vi
BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ	vii
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	4
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sayıtlar	5
1.5. Sınırlılıklar.....	5
1.6. Tanımlar	5
2. ALAN YAZIN.....	6
2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar	6
2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	9
2.3. Midyat Yöresi Etnobotaniği Hakkında Alan Yazın	10
3. YÖNTEM.....	17
3.1. Araştırmanın Modeli	17
3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme	17
3.3. Veri Toplama Teknikleri	17
3.4. Verilerin Toplanması.....	17
3.5. Verilerin Analizi.....	18
4. BULGULAR	19
5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	31
5.1. Tartışma ve Sonuç	31
5.2. Öneriler.....	39
KAYNAKLAR.....	40
EKLER.....	44

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 4.1. Kullandıkları Bitkiler, Amaçları ve Ne Şekilde Kullandıkları.....	27
Tablo 4.2. Bitkileri ve Kullanım Şekillerini Nereden Öğrendikleri	29
Tablo 4.3. Tıbbi Amaçla Kullanılan Bitkilerin Yaygınlığı ve Bu Konu Hakkındaki Görüşleri	30
Tablo 4.4. Yörelerindeki Bitkileri En Çok Hangi Şekilde Kullandıkları.....	30

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. İlk 7 İfade İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	19
Şekil 4.2. 8-14. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	20
Şekil 4.3. 15-21. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	22
Şekil 4.4. 22-28. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	23
Şekil 4.5. 29-35. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	25
Şekil 4.6. 36-37. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği.....	26

TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Lise Öğrencilerinin Mardin/Midyat Yöresi (Söğütlü Köyü) Etnobotaniği Hakkındaki Farkındalıkları başlıklı tez çalışmamın toplam **55** sayfalık kısmına ilişkin, 29/01/2024 tarihinde tez danışmanım tarafından **Turnitin** adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı **%5** olarak belirlenmiştir.

Uygulanan filtrelemeler:

1. Tez çalışması orijinallik raporu sayfası hariç
2. Bilimsel etik beyannamesi sayfası hariç
3. Önsöz hariç
4. İçindekiler hariç
5. Simgeler ve kısaltmalar hariç
6. Kaynaklar hariç
7. Alıntılar dahil
8. 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Necmettin Erbakan Üniversitesi Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve tez çalışmamın, bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranının (%30) altında olduğunu ve intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

30/01/2024

Ayşe YORULMAZ

Prof. Dr. Muhittin DİNÇ

BİLİMSEL ETİK BEYANNAMESİ

Bu tezin tamamının kendi çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar tüm aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez hazırlama kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını ve bu kaynakların kaynaklar listesine eklendiğini beyan ederim.

30/01/2024

Ayşe YORULMAZ

ÖZET

Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Anabilim Dalı
Biyoloji Eğitimi Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

LİSE ÖĞRENCİLERİNİN MARDİN/MİDYAT YÖRESİNİN (SÖĞÜTLÜ KÖYÜ) ETNOBOTANİĞİ HAKKINDAKİ FARKINDALIKLARI

Ayşe YORULMAZ

Bu çalışma Midyat yöresinde yaşayan lise öğrencilerinin etnobotanik hakkındaki farkındalıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Mardin ili Midyat ilçesinde bulunan Söğütlü Anadolu lisesi ve Şenköy Anadolu lisesinde öğrenim gören toplam 144 öğrenci oluşturmuştur. Araştırma nicel ve nitel verilerin kullanıldığı karma bir çalışmadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Mardin yöresinde yapılmış etnobotanik çalışmalar incelenerek kullanımı yaygın olan bitkiler belirlenmiştir. Bitkiler ve kullanım alanlarıyla ilgili bilgi almak için çalışmada veriler iki şekilde toplanmıştır. Birincisi 37 maddeden oluşan likert tipi anket, ikincisi dört maddeden oluşan açık uçlu soru anketi. Anketlerden elde ettiğimiz verilerin analizleri yapılarak grafik ve tablo oluşturulup yorumlanmıştır. Araştırma bulgularında öğrencilerin bitkiler ile ilgili bilimsel çalışmaların yapıldığı hakkındaki farkındalıklarının iyi seviyede olduğu ancak etnobotanik bilim dalı hakkındaki farkındalıklarının düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yöredeki bitkiler ve kullanım amacı/şekli hakkındaki bulgularda buğday, incir, üzüm gibi gıda şeklinde tüketilen ve ekonomik değeri olan bitki türlerinin doğal şekilde yetişen bitki türlerinden daha fazla bilindiği belirlenmiştir.

Öğrencilerden derinlemesine bilgi almak amacıyla uygulanan ve dört maddeden oluşan açık uçlu soru anketinin bulguları incelendiğinde; Kullandıkları bitkiler, kullanım amacı ve şekli sorusunda öğrencilerin çoğunun üzüm, buğday, papatya, incir, hatmi, acı yavşan otu türlerini gıda ve çay şeklinde kullandıkları belirlenmiştir. Bitkileri ve kullanım şekillerini nereden öğrendikleri sorusunda, öğrencilerin daha çok büyüklerinden ve nesilden nesile aktarılacak öğrendikleri belirlenmiştir. Tıbbi amaçla kullanılan bitkilerin yaygın olup olmadığı ve bu konu hakkındaki görüşleri sorusunda, öğrencilerin çoğunun kullanılan bitkilerin yaygın olduğu ve faydalı olduğu görüşünde oldukları belirlenmiştir. Yöredeki bitkileri en çok hangi şekilde kullandıkları sorusunda ise öğrencilerin yöredeki bitkileri en çok çay, gıda ve ilaç şeklinde tercih ettikleri belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Farkındalık, etnobotanik, çevre bilinci, biyoçeşitlilik.

ABSTRACT

Necmettin Erbakan University, Graduate School of Educational Sciences
Department of Mathematics and Sciences Education
Biology Education Program
Master Thesis

AWARENESS OF HIGH SCHOOL STUDENTS ABOUT THE ETHNBOTANİK OF MARDİN/MİDYAT REGION (SÖĞÜTLÜ KÖYÜ)

Ayşe YORULMAZ

This study was conducted to determine the ethnobotanical values of high schools living in Midyat regions. The scope of the research was comprised of a total of 144 students living in Söğütlü Anatolian High School and Şenköy Anatolian High School in Midyat district of Mardin province in the 2023-2024 academic year. The research is a mixed study of quantitative and qualitative registered industry. In order to collect data in the research, ethnobotanical studies conducted in the Mardin region were examined and the plants commonly used were determined. Data was collected in two ways to obtain information about plants and their areas of use. The first is a Likert type survey consisting of 37 items, the second is an open circle questionnaire consisting of four items. The analyzes of the data obtained from the surveys were created graphically and a table was created and interpreted. It has been reached that the region where the statistical events related to the plants in the places where the research is stored is at good levels, but the conditions of the ethnobotany branch of science are at the initial low levels. It has been determined that the characteristics of the plants in the region and their intended use/form, such as wheat, figs and grapes, which are consumed as food and have economic value, are more known than naturally growing plant species.

Development of an open-ended question survey consisting of four items applied to obtain information from students; In terms of the plants they use, their purposes and forms of use, most of them are clustered as grape, wheat, chamomile, fig, marshmallow, bitter melon as food and tea. Regarding where they learned the plants and their use, it was determined that they were mostly learned from their elders and from generations to generations. It was determined whether the distribution used for medical purposes was widespread and in this issue distribution, the application used by many people was common and was considered useful. It was determined in what form they were found most in the plants in the region, and in the plants in the region they were most preferred in the form of tea, food and medicine.

Keywords: Awareness, ethnobotany, environmental awareness, biodiversity.

BÖLÜM 1

1. GİRİŞ

Etnobotanik, biyolojinin bir dalı olup insanların bitkilerle ilişkisini inceleyen bilim dalıdır (Aydın ve Yeşil, 2018; Kendir ve Güven, 2010; Martin, 1995). İnsanlar tüm medeniyetleri boyunca bitkilerle kurduğu ilişkiyle gıdasını, giyimini, barınmasını, hastalıklarının tedavisini, sosyal anlamda da çocuklar için oyun ve müzik enstrümanları hammaddesi olmasıyla birçok ihtiyacını karşılamıştır.

Bitki- insan ilişkisine yani etnobotaniğe dair ilk veri, 1957 yılında Kuzey Irak'ta yapılan kazılarda 60 bin yıl öncesinden bugüne gelen Neandertal mezarı yanında bulunan bitki kalıntıları kabul edilir. Bir şaman mezarı olduğu ve bu toplumlarda ölen insanın bir sonraki yaşamında kullanılacağına inanarak bitkilerin ölümlerle gömüldüğü düşünülmüştür. Buradan yola çıkarak günümüzde de tıbbi amaçlarla kullanılan peygamber çiçeği, ebegümece, hatmi çiçeği, civanperçemi vb. bitkilerin o zamanlarda da şifalı oldukları için kullanıldığı sonucuna varılmıştır (Levin, 2012).

Etnobotanik terimi ise ilk kez Amerikalı botanikçi John William Harshberger tarafından kullanılmıştır. Grekçe ethokinos yani halk anlamına gelen ve botanikos yani bitki anlamına gelen etnobotanik kelimesi türetilmiştir (Martin, 1995). Etnobotanik insanlık boyunca vardır ancak etnobotanik teriminin Harsberger tarafından kullanılmasıyla bilime kazandırılmış ve kabul görmüştür (Bellikci Koyu, 2020).

Etnobotanik terimi bilime kazandırıldıktan sonra, bu alanda birçok çalışma ve yayın yapılmış kongreler düzenlenmiş ve birçok çalışmayla literatürde yer edinmiştir. Etnobotanik sadece hastalık ve yiyecek olarak kullanılmakta kalmayıp, değişik toplumların ve coğrafyaların bu bitkileri hangi amaçla kullandıklarını farklılıkları ve benzerlikleri kaydedecek şekilde derler ve inceler (Akgul, 2008).

Etnobotanik birçok disiplini kapsayan bir alandır. Antropoloji, farmakoloji, kimya, mitoloji gibi birçok alan etnobotanik araştırmalarda yer edinmiş ve zenginleşmiştir. (Martin, 1995). Doğadaki tüm canlılar bir düzen ve bir akış içerisinde dirler. Mitolojide bitkiler insanlığa, hayvanlara bahşedilmiş en değerli alemdir ve insanların temel ihtiyaçlarına hizmet etmektedir (Gezgin, 2015). Her disiplin kendi ihtiyacına göre etnobotaniğe başvurmuş ve kullanmıştır. Bu durumda etnobotanik dalı birçok alanda daha geniş çalışmalara olanak sağlamıştır.

Etnobotanik çalışmalar sadece insan bitki ilişkisini incelemez biyoçeşitliliğin korunmasını da yeni türler tayin edilerek bunların kayıt altına alınmasında ve nesli tehlikede olan türlerin belirlenmesinde oldukça büyük bir öneme sahiptir. Birçok disiplinde etnobotanik çalışmalarda halkın kullandığı isimleri kayıt ederek başlar ve bitkileri doğru tanımlamayı hedefler ancak daha sonrasında disiplinler (örneğin farmakoloji, antropoloji, kimya vs.) kendi tekniklerine göre çalışmalarına devam eder (Kendir ve Güven, 2010).

Bitkiler, etnobotanik çalışmalarda teknolojiyi geri planda bırakıp ilk çağlarda kullanılan ilkel yöntem ve tekniklerle araştırılır, çünkü etnobotanik çalışmalar kırsal kesimde teknolojik açıdan kısıtlı olan ortamlarda yapılır. Teknolojinin gelişmesi ve şehirleşmenin etkisiyle insanlar daha çok sentetik ilaçlar, gıda için sadece kültürü alınmış bitkiler kullanmaktadır bunun sonucunda doğal bitkiler ve kullanımı bilinmemektedir, etnobotanik ile bitkilerin yerel adı ve kullanımını kaydedip yeni nesillere aktarmanın önemi büyüktür (Yıldırım, 2004).

Dünyada ve ülkemizde etnobotanik çalışmaları önem kazanmış ve yurdumuzda birçok bölge ve yörede bu alanda çalışmalar yapılmıştır. Yaşadığımız coğrafyada da bitkilerle ilgili çoğu bilgi çok geçmişe dayanmaktadır, Anadolu'da yaşayan uygarlıklar döneminde haşhaş ve safran gibi bitkilerin bir nevi ihracatı yapılmıştır ve milattan önceye dayanan bazı bitkilerin kullanımını günümüze kadar nesilden nesile aktararak gelmiştir (Baytop, 1999). Anadolu toprakları tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmasının avantajıyla yörede yetişen bitkilerin kullanım alanları oldukça genişlemiştir, böylesi bir zenginliğe sahip Anadolu'da etnobotanik çalışmaların kaydedilmesi ve nesilden nesile aktarılması biyoçeşitliliğin korunması, birçok alanda etken madde olarak kullanılması, gıda olarak tüketilmeye devam etmesi için çok önemlidir (Kılıç, 2019).

Etnobotanik açısından Güneydoğu Anadolu araştırılması gereken önemli bölgelerimizden biridir. Bu bölgede şehirleşmenin az kırsal alanların daha fazla olması yöre insanının bitkilerle ilişkilerinin daha derin olduğunu söylenebilir (Akan vd., 2008). Güneydoğu Bölgesi de endemik tür bakımından da geniş bir floraya sahip olduğu için yöre halkı, gıda, ilaç, süs, oyuncak, yem ve boya gibi kullanım alanları olan bitkilerden faydalanmışlardır (Akan vd., 2008; Akgül, 2018; Ayaz, 2020; KILIÇ, 2019). Gıda alanında yaygın olarak bilinmeyen yalnızca yöre halkının besin olarak tükettiği bitkiler kültüre alınarak kullanımını yaygınlaştırılabilir, yapılan araştırmalarda da yabancı bitkilerin besin değerleriyle bilinen türlerin değerleri arasında fark olmadığı hatta bazı yabancı türlerin besin değerinin yüksek olduğu belirlenmiştir (Ayaz, 2020).

Günümüzde de etnobotaniğin önemi anlaşılmış ve aromaterapi fitoterapi gibi alanlarda bitkilerden elde edilen özütlerin kullanımı popüler hale gelmiştir. Yapılan literatür çalışmasında Midyat yöresinde de halkın hala birçok hastalık için sentetik ilaçlar yerine nesilden nesile aktarılan bitkilerle elde ettikleri kürleri kullanıldığına ayrıca besin ve süs eşyası olarak kullanıldığına rastlanılmıştır.

İnsanlığın bitkilerle ilişkisi evrenin varoluşundan bugüne kadar devam etmektedir. Teknolojinin ve sanayinin gelişmesiyle doğadan uzaklaşan insanoğlu, kaybettiğimiz kaynakların farkına varınca önlemler almaya başlamıştır. Bu önlemleri hayata geçirebilmek için öncelikle bitkileri, hayvanları ve doğal kaynakları tanımak gerekir. Özellikle bitkilerin bize sunduğu bütün bu faydalara baktığımızda, gelecek nesillerinde bu konu hakkında farkındalık kazanması bitki türlerinin ve kullanım şekillerinin korunması açısından oldukça önemlidir (Türküm, 2014).

İnsan ve bitki ilişkisinin elzem bir nitelikte olmasının sonucunda da bitkileri, çevreyi korumanın ve bu ilişkiyi sürdürmenin yolu insanın çevredeki bitkileri tanimasından geçer. Bu konu hakkında uluslararası çalışmalar yapılmış ve insanların bilinçlendirilmesi, farkındalık kazanması amacıyla eğitimler verilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuş ve planlar yapılmıştır (Aydın ve Kaya, 2011).

Doğal kaynakların azalması, bitki ve hayvanların yok olma tehlikesi ulusal bir endişenin başlamasına neden olup, 1970'li yıllarda IUCN (Uluslararası Doğayı ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği) ve UNESCO'nun (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü) öncülüğünde çevre problemlerini ve çevre eğitimini konu alan çalışmalar başlamıştır (Berat vd., 2015). Bu çalışmaların neticesinde çalıştaylar düzenlenip bildirgeler yayınlanmıştır. Bildirgelerde çevre sorunlarını azaltma ve çevreye duyarlılık kazandırmak amacıyla çevre eğitiminin, eğitimin okul öncesinden başlayarak, lisansüstüne kadar yer almasının önemi üzerinde durulmuş ve aynı zamanda bilgi, beceri, tutum, farkındalık ve katılım olarak çevre eğitiminin hedefleri sınıflanmıştır (UNESCO, 1978).

Çevre sorunlarının büyük kaynağı insanların çevreye karşı duyarsızlığı, çevredeki canlıların farkında olmamaları ve bu nedenle bir tutum geliştirmemeleridir. Bitki ve hayvanlar hakkında bilgi sahibi olmayan bireyler doğal çevreye karşı olumlu bir tutum getirmekte sorun yaşar (Kuruyer vd., 2011) bu nedenle okullarda örgün olarak her seviyede bu eğitimler mutlaka verilmelidir.

Bu farkındalık çalışmaları kapsamında, bireylerin çevre hakkındaki farkındalıkları ve tutumu çeşitli metot ve değişken ile belirlenmeye çalışılmıştır (Okur Berberoğlu ve Uygun, 2012). Alan yazın incelendiğinde ise öğrencilerin çevre tutumu, çevre duyarlılıkları, biyolojik zenginliklere karşı farkındalık, biyoçeşitlilik ile ilgili farkındalık, çevre sorunları hakkındaki farkındalıklar vb. birçok çalışmaya ulaşılmıştır. Ancak lise öğrencileriyle etnobotanik farkındalığı hakkında bir çalışmaya rastlanılmamıştır.

1.1. Problem Durumu

Bu çalışmanın problemi, Midyat (Mardin) yöresinde lisede öğrenim gören öğrencilerin, yaşadıkları yörenin etnobotaniği yani bitkilerin geleneksel kullanım şekilleri hakkında ne kadar bilgiye sahiptirler?

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı lise öğrencilerinin, Midyat ilçesinde bilinen ve yaygın olarak çeşitli amaçlarla kullanılan bitkilerin isimleri ve kullanım şekilleri hakkındaki farkındalıklarını belirlemektir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Etnobotanik beşerî tüm faydalarından dolayı önem verilmesi gereken bir daldır. İnsanların deneyimleriyle bugüne kadar getirdiği bilgiler ancak etnobotanik ile araştırılıp bilime kazandırılabilir (Kendir ve Güven, 2010). İlaç endüstrisinde de etnobotanik çalışmaların önemi büyüktür çünkü hiç bilinmeyen bitkileri keşfedip deneyip etken maddesini bulmak zahmetli ve riskli bir durumdur ancak etnobotanik çalışmalarla halkın tedavi için kullandıkları bitkiler üzerinden araştırma yaparak farmakolojik anlamda da insanlığa büyük katkıda bulunulur ve birçok ilacında bitkilerden elde edilen aktif içeriklerle elde edildiği bilinmekte bu da büyük ölçüde günümüze etnobotanik çalışmalarla gelmiştir (Pandey ve Tripathi, 2017).

Gıda olarak tüketilen bitkilerin keşfinde de büyük önem taşıyan etnobotanik, gastronomiye ve beslenmeye katkısıyla insanların ve ulusların yeme içme kültürüne de çeşitlilik katar ve besin değeri yüksek olan bitkilerin kaydedilip paylaşılarak ve kültüre alınarak tarıma katkıda bulunur. Bu yönüyle uluslararası etkileşimlere ve ticarete yön verir (Ketenoğlu vd., 2011).

Etnobotanik, kapsamındaki önemli bitkilerin tespitinde, kayıt altına alınmasında ve korunmasında gerekli bir daldır ve bunun getirdiği avantajla doğamız ve biyoçeşitliliğimiz korunur (Scuhultes, 1994). Gelecek nesillere bitkilerin anlatılıp duyarlılık kazandırıldığı ve

bilimden destek alarak bu çalışmaların geliştirildiği bir dünya bırakmak bizim için bir borç olmalıdır. Bu çalışma etnobotanik bilgi birikiminin ortaöğretim kademesinde öğrenim gören öğrencilere ne derece aktarıldığının tespiti açısından önemlidir.

1.4. Sayıtlar

- 1- Araştırmadaki ankette kullanılan bitkiler, Mardin yöresinde yapılan etnobotanik çalışmalar ışığında yörede en çok bilinen ve kullanılan türlerden seçilmiştir.
- 2- Kullanılan anketteki sorular kurallara uygun ve tarafsız şekilde cevaplanmıştır.
- 3- Araştırmaya katılan öğrenciler anketi gönüllülük esasına bağlı olarak cevaplamıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

1. 2023-2024 eğitim-öğretim yılı ile sınırlıdır.
2. Mardin ili, Midyat ilçesi Söğütlü Anadolu lisesi ve Şenköy Anadolu lisesi okullarında öğrenim gören 144 öğrenciden aldığımız cevaplar ile sınırlıdır.
3. Uygulamada kullanılan anketteki sorular, Mardin/Midyat yöresinde yetişen ve en çok bilinen bitkilerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Araştırmada kullanılan terimlerin tanımları aşağıda ifade edilmiştir.

Etnobotanik: İnsan ve bitki ilişkisi anlamına gelir ve insanların bitkileri kullanım şekillerini inceleyen etnobiyojinin bir dalıdır (Martin, 1995).

Biyoçeşitlilik: “Bir bölgedeki genlerin, türlerin, ekosistemlerin ve ekolojik olayların oluşturduğu bir bütündür.” (Işık, 2014).

Aroma terapi: “Bitkilerden elde edilen esansiyel yağların terapi amaçlı kullanımınıdır.” (Arı ve Yılmaz, 2016).

Fitoterapi: Bitkilerle tedavi (Sarışen ve Çalışkan, 2005).

BÖLÜM 2

2. ALAN YAZIN

Alan yazın incelendiğinde Mardin/Midyat'ta etnobotanik dalında birçok araştırmaya ulaşılmıştır. Bunlardan birkaçı Midyat (Mardin) civarında etnobotanik (Akgul, 2008), Artuklu (Mardin) yöresinde yetişen bitkileri üzerine etnobotanik bir araştırma (Kılıç, 2019), Mardin ilinde yenen yabancı bitkiler (Ayaz, 2020) vd. gibi birçok tez ve makale vardır. Ancak öğrencilerin etnobotanik farkındalıkları üzerine olan çalışmalar çok yeni ve az sayıdadır. Bu yüzden alan yazında yurt içinde yapılan doğa, çevre ve biyoçeşitlilik ile ilgili farkındalık çalışmaları da özetlenmiştir.

2.1. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Yangın ve Dindar (2015), araştırma fen ve teknoloji dersinde etnobotanik aktiviteler ile geleneksel yöntemin uygulandığı derslerin öğrencilerin başarısı üzerindeki etkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır. Toplam 48 öğrenciyle yürütülen bu çalışma deney ve kontrol gruplarına ayrılmıştır. Bir grupta Biyoçeşitlilik konusu geleneksel yöntemlerle işlenirken, diğer grupta etnobotanik aktiviteler kullanılarak işlenmiştir. Çalışma sonucunda etnobotanik aktivitelerle işlenen dersin öğrenci başarısına ve dersin kalıcılığına etkisi olduğu belirlenmiştir.

Ceylan ve Topsakal (2020), çalışmalarında öğretmen adaylarının etnobotanik ve tıbbi bitkilere yönelik görüş ve algılarını belirlemek amacıyla toplam 96 kişiden oluşan ilköğretim öğretmen adayları ve fen bilimleri öğretmen adaylarına anket uygulamışlardır. Öğretmen adaylarının etnobotanik dalının farkında oldukları ve günlük hayatta bitkilerden faydalandıkları tıbbi bitkileri ise çay şeklinde tükettikleri belirlenmiştir.

Şahin (2018), yaptığı çalışmasında ortaokul öğrencilerinin yakın çevrelerinde bulunan biyoçeşitlilik ile ilgili farkındalık düzeyine bakmıştır. Öğrencilere çevrelerinde bulunan hayvan ve bitki resimlerini bir kâğıt üzerine basmış ve dağıtmıştır sonrasında o resimlerde bırakılan boşluğa bitki ve hayvan isimlerini yazmalarını istemiştir ve anket sonucunda hayvanlarla ilgili kısımda erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre farkındalık düzeyinde anlamlı bir fark çıkmıştır ama bitki kısmında erkek ve kız öğrenciler kısmında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Bu çalışmada demografik özelliklere bakıldığında biyoçeşitlilik farkındalığı üzerinde bu özelliklerin etkili olmadığı görülmüş ancak hayvan besleyenlerin farkındalığı yüksek çıkmıştır.

Vatansever ve Bayraktar (2020), çalışmasında ilkokul öğrencilerinin çevre farkındalıklarının ne düzeyde olduğu ve demografik özellikler gibi değişkenler göz önünde bulundurulduğunda farkındalıklar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını incelemiştir. 2, 3 ve 4. sınıf toplam 517 öğrenciye " İlkokul Çevre Farkındalık Ölçeği " uygulamıştır ve sonuçlar incelendiğinde anne ve babanın eğitim düzeyinin yüksek olması, evde çiçek ve hayvan besleyip beslemeyenler lehinedir. Kardeş sayısı ve sınıf durumuna göre de anlamlı bir fark çıkmıştır.

Demirbaş ve Pektaş (2009), İlköğretimde eğitim gören 6, 7, 8. sınıf olmak üzere toplam 86 öğrenciye çevre sorunlarının ne kadar farkında olduklarını ölçmek için bir çalışma yapmışlardır. Açık uçlu bir anket uygulamışlardır ve bulgulara göre çevre kirliliği, hava kirliliği ve atıklarla ilgili problemlerin farkında oldukları ancak küresel ısınma, sera etkisi gibi güncel kavramlarda yanılığa sahip oldukları belirlenmiştir. Bulgulara göre de çevre kirliliği hakkında yeterli duyarlılığa sahip oldukları sonucuna varılmıştır.

Dicle ve Kavas (2011), yaptıkları bir çalışmada lisans düzeyinde öğrenim gören çevre mühendisliği, peyzaj mimarlığı ve şehir bölge planlama okuyan 213 öğrenciye çevre bilincini ve duyarlılığını tespit etmek amacıyla anket düzenlemiştir. Bulgulara bakıldığında çevre ile ilgili yüksek farkındalığa sahip olmalarına rağmen çevreye tutumları ve duyarlılıkları konusunda eksiklikler ortaya çıkmıştır.

Bostancıoğlu vd. (2017), yaptıkları çalışmalarında yüksekokulda öğrenim gören 330 öğrenciye çevre tutum ve farkındalıklarını araştırmak amacıyla Çevre Farkındalık Ölçeği ve Çevre Tutum ölçeği geliştirmişler ve bu ölçekleri 330 öğrenciye uygulamışlardır. Bulgulara bakıldığında ise çevre farkındalığı ve çevreye tutum geliştirmek için öğrencilerin çok küçük yaşta çevre eğitimiyle bu tutumları kazandırılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Erol ve Gezer (2006), yaptıkları çalışmaları neticesinde öğretmen adaylarının çevreye karşı tutumlarında cinsiyetin önemli bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada kadın katılımcıların erkek katılımcılara oranla çevreye olumlu tutumla yaklaştıkları belirlenmiştir. Aynı zamanda yaş faktörünün de çevreye yönelik tutum konusunda etkisine bakılmış ve yaş arttıkça tutumun olumlu yönde değiştiği sonucuna varılmıştır.

Demirezen (2012), öğrencilerin biyolojik zenginliklere karşı sahip oldukları farkındalıklarını belirlemek amacıyla 8. sınıfta öğrenim gören 115 öğrenciye fen ve teknoloji dersi programında ilgili kazanımları da dikkate alarak 3 tane yarı yapılandırılmış görüşme sorusu hazırlamıştır. Çalışmada öğrencilere 25 bitkinin fotoğrafları gösterilmiş ve öğrencilerin tamamı bu bitkiler arasından ısırgan otu, soğan, mısır püskülü ve kuşekmeği bitkilerini doğru

tespit edip geri kalan bitkilerin hiçbirini tespit edememiştir. Kazanımda yer alan gözlemleri sonucunda çevresindeki bitkilerin benzerlik ve farklılıkları listeler gibi ifadeler olmasına rağmen öğrencilerin yöredeki bitkileri tanımadıkları belirlenmiştir. Görüşme formu sorularında çıkan sonuçlarda ise öğrencilerin bitkilerin adlarını bilip yararları hakkında bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Civelek (2012), çalışmasında Trabzon ilinde Lise 9. sınıfta öğrenim gören 118 öğrencinin kendi çevrelerinde bulunan bitkileri tanıyabilme düzeylerini araştırmıştır. Verilen Bitkiyi Tanı Testini geliştirmiş ayrıca anket uygulamıştır bu araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde öğrencilerin hepsinin sadece fındık bitkisini tespit ettikleri ve geri kalan ebegümeçi ve turnagagası bitkilerini tanıyamadıkları belirlenmiştir. Özellikle sıklıkla gördükleri hanımeli, zakkum vs. bitkileri adlarını bilememişlerdir.

Aydın ve Kaya, (2011), çalışmalarında 2010-2011 yılında sosyal bilimler lisesinde öğrenim gören 196 öğrenciye çevre duyarlılıklarının belirlenmesi amacıyla Çevre Duyarlılığı Anketi uygulanarak verileri toplamışlardır. Araştırmanın sonucunda ise sosyal bilimler öğrencilerinin çevreye orta düzeyde duyarlı olduklarına ulaşılmıştır. Ancak öğrencilerin çoğunluğu çevre kirliliği (hava, toprak, su kirliliği) konusunda eğitimin yeterli olmadığını ifade etmişlerdir. Demografik yapıları incelendiğinde ise çevreye duyarlılık düzeylerinde anlamlı bir fark ortaya konmamıştır.

Erten (2005), okul öncesi öğretmen adaylarıyla yaptığı çalışmasında, öğretmen adaylarının çevre hakkında ne kadar bilince sahip oldukları ve bu bilinci tutum olarak sergileme davranışları araştırılmıştır. Çevre sorunları hakkında ne kadar bilinçli olsalar da çevreye yönelik tutumlarında bazı önlemler almalarına rağmen yeterli davranış sergilemedikleri belirlenmiştir.

Kazazoğlu (2020), öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ile çevre sorunlarına yönelik davranışlarını incelemek amacıyla Hacettepe üniversitesinde öğrenim gören 392 öğrenci ile çalışmasını yapmıştır. Verileri toplamak için dört bölümden oluşan bir anket hazırlanmıştır. Anket öğrencilerin demografik yapısı hakkında bilgilerini, çevreye dair bilgilerini, çevre sorunları hakkındaki farkındalıklarını ve çevre sorunlarına yönelik davranışlarını belirlemeyi hedeflemiştir. Araştırma sonucunda çevre farkındalıkları ve çevre sorunları hakkındaki davranışları arasında pozitif ilişki olduğu saptanmış ve aile eğitim durumu, cinsiyet ve sınıf düzeyi gibi faktörlerin etkili olduğu belirlenmiştir.

Güven ve Aydoğdu (2012), araştırmalarında öğretmen adaylarının farkındalıklarını belirlemek amacıyla ölçek geliştirip Gazi üniversitesinde öğrenim gören 4. sınıf ve 3. sınıf fen bilgisi öğretmen adaylarına uygulamışlardır. Öğretmen adaylarının çevre sorunlarının farkında oldukları ancak bu sorunlara karşı tutum ve davranış düzeylerinin beklenen seviyenin altında olduğu belirlenmiştir.

2.2. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kilbourne vd., (2001), araştırmaların da farklı ölkelerdeki öğrencilerin çevresel tutumları ve sosyo-költürel yapının çevresel tutuma etkisini belirlemek amacıyla İngiltere, Danimarka, ABD (Amerika Birleşik Devletleri) olmak üzere 386 öğrenciyle çalışma yapmışlardır. Bulgulara bakıldığında ise İngiltere ve Danimarka'dan katılan öğrencilerin Amerika'dan katılan öğrencilere göre çevre tutumlarına ilişkin puanları daha yüksek, İngiltere'den katılanlarında Danimarka'dan daha düşük puanı aldıkları belirlenmiştir. Bu sonuca göre ölkelerin költürel, politik, coğrafik anlamda farklılıkları tutum ve davranışlarına da yansdığı anlaşılmıştır.

Pooley ve O'Connor (2000), duygu ve inançların çevre tutumuna etkisini araştırmak amacıyla 18-55 yaş aralığındaki daha önce eğitim görmüş 92 kişiye kendi geliştirdikleri çevre tutum ölçeğini uygulamışlardır. Çevreye karşı bilincin gelişmesi, tutumun olumlu yönde değişmesi için inanç ve duyguların değiştirilmesi üzerine eğitimler verilmesi gerektiği ve çevre eğitiminin sadece bilgi üzerine olmaması gerektiği belirtilmiştir.

Bizerril (2010), yaptığı bir çalışmasında, öğrencilere kendi yaşadıkları çevreden hayvan ve bitki resimlerini incelediklerinde; yörelerindeki bu canlıları tanımadıklarını fakat televizyon, dergi, kitap, hayvanat bahçesi gibi etkenler vasıtasıyla kendi ölkelerine ait canlıları tanıdıklarını belirlemiştir, aynı zamanda öğrencilerin farkında olmadıkları türleri korumadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Uljas (2001), toplumdaki sosyal statünün çevresel tutum ve davranışlara olan etkisini araştırmak amacıyla 416 ada sakininden oluşan katılımcılara, global ve kendi etraflarındaki çevre sorunlarından ifadelerin bulunduğu ölçeği uygulamıştır. Ölçeğin sonuçlarına göre toplum içerisinde sosyal statüye sahip bireylerin çevreye karşı bilincinde olumlu fark olduğu belirlenmiştir. Ancak daha çok yerel çevre sorunlarıyla ilgili bilinç ve tutuma sahip olduklarını ve davranışa dönuştürdüklerini ama küresel anlamda bu olumlu farkın ortaya çıkmadığı saptanmıştır.

2.3. Midyat Yöresi Etnobotaniği Hakkında Alan Yazın

***Cerasus mahaleb*: Mahlep**

Yayılış Alanı: Mardin, Van, Çorum, Tokat, Amasya, Erzurum, Ordu civarlarında yayılış göstermektedir. Tıbbi ve aromatik bir bitkidir.

Kullanılan Organı: Dalı ve meyvesi

Kullanılma Amacı: Dalından bir sopa elde edilir ve bu sopa yapılan pekmeze aroma vermesi amacıyla daldırılır ayrıca meyvesi demlenerek bitki çayı olarak tüketilir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019). Meyvesi dalında kırmızı renktedir ve vişnemsî bir tadı vardır bundan meşrubat elde edilir ayrıca geleneksel Süryani şarap yapımında aroma olarak şaraba katılmaktadır. Kurutulmuş meyvesi toz haline getirilerek ekmek gibi hamur işlerine aroma ve koku vermesi amacıyla katılır (Ayaz, 2020).

***Teucrium polium*: Acı yavşan (Cığde)**

Yayılış Alanı: Genelde kuzey ve güney yarım kürede kurak yada yarı kurak habitatlarda yayılış gösterir.

Kullanılan Organ: Çiçek ve yaprakları

Kullanım Şekli ve Amacı: Adet sancısına iyi gelir, mide ağrısı, karın ağrısı ve bağırsak ağrısı gibi birçok şeyi tedavi etmek için kullanılır. Kaynatılıp içilebilir yada ufalanıp yutulabilir (Akgul, 2008).

***İris reticulata*: Kara körpeze (Bırğızel)**

Kullanılan Organ: Çiçeği

Kullanım Amacı ve Şekli: Çiçeği çiğ bir şekilde yenildiği gibi kurtulup kaynatılabilir (Akgul, 2008). Midyat ilçesinde baharın geldiğinin habercisidir budama mevsimi bu bitkinin çıkmasıyla başlar.

***Scandix stellate*: Dağ kişnişi (Hıfraf)**

Yayılış Alanı: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yayılış göstermektedir.

Kullanılan Organ: Gövde, yaprak

Kullanım Şekli ve Amacı: Bu bitki nisan aylarında tarlalarda yabani olarak çıkmaktadır. Çiğ olarak tüketilip salatası yapılabilir ayrıca kavrularak da yenilebilmektedir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020).

***Alcea acaulis*, *Alcea striata*: Hatmi Çiçeği (Hitmiyye)**

Yayılış Alanı: Anavatanı Batı Asya olan bu tür ülkemizde doğal olarak her bölgede yetişir.

Kullanılan Organ: Çiçek

Kullanım Şekli ve Amacı: Tıbbi amaçla kullanılan bir tür olmakla birlikte kurutulmuş çiçeği sıcak su ile ya da süt ile kaynatılarak içilir. Boğaz ağrısı, kuru öksürüğe iyi gelir ve balgam söktürücü özelliği de vardır (Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

Başka bir kullanım amacı ise çocukların oyun aracı olması çiçeklerindeki yapışkan salgıyı kulaklarına yapıştırıp küpe olarak kullanırlar.

Saçın uzatması ve yumuşatması amacıyla dövülerek nemli saça uygulanır.

***Vitis vinifera*: Üzüm (Ğınıp)**

Yayılış Alanı: Mardin ilinde 28 çeşit üzüm olduğu bilinmektedir.

Kullanılan Organ: Meyve, yaprak.

Kullanım Şekli ve Amacı: Mardin ilinde üzümün ticareti yapılmakta ve gıda olarak tüketilmektedir.

Hayvanlara hastalandıklarında üzümde elde edilen şıra verilmektedir.

Kuru üzüm, pestil, pekmez olarak tüketilmekle birlikte Midyat ilçesindeki Süryaniler geleneksel yöntemlerle şarap yapmaktadır (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Eksik ve Akan, 2021).

Yapraklarından sarma yemeği yapılırken aynı zamanda kaynatılıp sarılık hastalığı için tüketilmektedir.

Elde edilen pekmez demir deposu olmakla birlikte kansızlığa iyi gelmektedir.

Öksürük için meyvesinden elde edilen pekmez kaynatılıp zeytin yağı eklenerek bir şurup elde edilir.

***Pistacia terebinthus*: Menengiç (Bitim)**

Yayılış Alanı: Mardin, Batman, Hakkâri illeri başta olmak üzere Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde bulunmaktadır.

Kullanılan Organ: Meyve, tohum, dal

Kullanım Şekli ve Amacı: Dal ve gövdesi kış ayları için yakacak olarak kullanılır, meyve ve tohumu ise dövülüp kavrularak kahve yapımında kullanılır. Ayrıca meyvesinde elde edilen yağ ile sabun ve saç bakım ürünleri yapılır. Meyvesi çiğ bir şekilde tüketilmektedir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Eksik ve Akan, 2021; Kılıç, 2019).

***Vicia sericocarpa*, *Vicia narbonensis*: Çit fiği, Koca fiğ (Çirpen)**

Yayılış Alanı: Güneydoğu ve İç Anadolu'da yayılış göstermektedir.

Kullanılan Organlar: Meyveleri

Kullanım Şekli ve Kullanış Amacı: Meyveleri çitlembik gibi çiğ tüketilmektedir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Eksik ve Akan, 2021; Kılıç, 2019).

***Triticum aestivum*: Buğday (Hinta)**

Yayıllık Alanı: İç Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'da yaygın olup Türkiye'nin diğer bölgelerinde de yetişmektedir.

Kullanılan Organ: Toprak üstü kısım

Kullanım Şekli ve Kullanış Amacı: Gövdesinden sepet ve tabak vb. gereçler yapılır, taneleri öğütülerek un elde edilir, hayvanlar için saman da elde edilir (Akgul, 2008; Eksik ve Akan, 2021; Şahin Fidan ve Akan, 2019).

***Celtis australis*: Çitlembik, Dağdağan (Verd Gingeres, Gingeres)**

Yayıllık Alanı: Güneydoğunun birçok ilinde yetişmektedir.

Kullanılan Organ: Çiçek, meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: Bahar ayında çiçekleri kan şekerini düzenlemek için tüketilir. Son baharda da meyve verir. Özellikle diyabet, öksürük ve bronşit için kullanılmakla birlikte ağrı kesici olarak da kullanılmaktadır ve yaşlı ve yetişkin kesimin çocukluğundaki oyun aracı olduğu bilinmektedir (Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Rhus coriaria*: Sumak (Sımmek)**

Yayıllık Alanı: Türkiye'nin Doğu Anadolu hariç tüm bölgelerinde bulunur (Akgul, 2008).

Kullanılan Organ: Meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: Sonbaharda toplanarak dövülüp baharat haline getirilir, ekşisi yapılır, ağız içi iltihaplara iyi gelmektedir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Cerarus microcarpa*: Yaban Kirazı (Sıkıd)**

Yayıllık Alanı: Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yayılılık göstermektedir.

Kullanılan Organ: Meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: Meyve olarak tüketilmesinin yanında tıbbi olarak bağıışıklık güçlendirir (Ayaz, 2020; Kılıç, 2019). Ayrıca Eksik ve Akan (2021), çalışmalarında bu bitkinin dallarını siğıl tedavisi için dualar okuyarak uygulandığına da rastlanmıştır.

Crataegus azarolus ve Crataegus aronia: Alıç (Ğızran)

Yayılış Alanı: İç Anadolu ve Güneydoğu'da yayılış göstermektedir (Akgul, 2008).

Kullanılan Organ: Meyve ve çiçek

Kullanım Şekli ve Amacı: Çiğ bir şekilde meyvesi yenir, turşusu yapılır (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019). Ayrıca çiçekleri kurutulup kaynatılarak diyabet hastalığını tedavi etmek için kullanılır.

Tribulus terrestris: Kırtıp (Demirdikeni)

Yayılış Alanı: Dünyanın birçok yerinde doğal olarak yetişir. Türkiye'de ise Güneydoğu Akdeniz ve İç Anadolu'da yayılış gösterir.

Kullanılan Organ: Meyvesi

Kullanım Şekli ve Amacı: Dikenli kısımları kaynatılıp böbrek taşı düşürmek için içilir ayrıca idrar yolları enfeksiyonuna iyi gelir (Kılıç, 2019).

Asteraceae / Papatyagiller (Kahven)

Yayılış Alanı: Türkiye'de genel olarak yaygındır.

Kullanılan Organ: Çiçekleri

Kullanım Şekli ve Amacı: Hayvanlara ishal olduklarında ve karın ağrısı çektiklerinde kaynatılıp biberonla verilir ayrıca soğuk algınlığı için kaynatıp tüketilmesinin yanında ateş düşürücü etkisi de vardır, öksürük giderir ve sakinleştiricidir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Peganum harmala*: Üzerlik (Harmal)**

Yayılış Alanı: Türkiye'nin her yerinde yaygındır (Akgul, 2008)

Kullanılan Organ: Toprak üstü kısım ve meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: Bölgede nazardan korunma amacıyla kullanılmaktadır. Meyvelerinden tesbih ve kolye yapılır. Kötü enerjiyi uzaklaştırmak için tütsü gibi yakılıp evin içinde gezdirilir (Akgul, 2008; Eksik ve Akan, 2021; Kılıç, 2019).

***Alkanna trichophila*: Havaciva otu, Sarı sormuk (Mısmasa)**

Yayılış Alanı: Türkiye için endemik bir türdür, Güneydoğunun Şırnak, Diyarbakır, Siirt, Mardin illerinde yayılış gösterir (Ayaz, 2020; Kılıç, 2019)

Kullanılan Organ: Çiçek

Kullanım Şekli ve Amacı: Çiçeklerindeki tatlı öz su emilir, yemeği de kavrulularak yapılır (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Malva neglecta*: Ebegümece (Hıbbez)**

Yayılış Alanı: Avrupa, Asya, Afrika doğal olarak yayılış gösterir(Akgul, 2008).

Kullanılan Organ: Yaprak, gövde, meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: İdrar yolu enfeksiyonlarında kaynatılıp içilir, aynı zamanda meyvesi çiğ olarak tüketilirken yemeği ve salatası yapılır. Metabolizmanın hızlanması için kaynatılarak tüketilmektedir ayrıca kadın hastalıkları içinde kaynatılıp tüketilir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Ficus carica*: İncir (Tin)**

Yayılış Alanı: Ülkemizin her bölgesinde yayılış gösterir.

Kullanılan Organ: Meyve

Kullanım Şekli ve Amacı: Tazede tüketilir kurutularak da tüketilir, reçeli yapılır. Bağırsakları çalıştırır ayrıca incirden çıkan sütle yoğurt mayalanır. İncir sütü siğil ve mantar olan bölgeye sürülerek tıbbi olarak da kullanılır (Ayaz, 2020; Kılıç, 2019).

***Gundelia mesopotamica*: Kenger (Bekıl)**

Yayılış Alanı: Türkiye'nin her bölgesinde bulunabilir.

Kullanılan Organ: Toprak üstü kısımlar

Kullanım Şekli ve Amacı: Haşlanıp daha sonra soğan ile kavrularak yenir, bulgur pilavının içine de katılır, kızartılarak da tüketilir (Ayaz, 2020).

***Quercus brantii*: Karamişe (Ballot)**

Yayılış Alanı: Türkiye'nin her bölgesinde bulunabilir.

Kullanılan Organ: Meyve, gövde, yaprak

Kullanım Şekli ve Amacı: Yaprakları hayvanlara yem olarak verilir, gövde ve dallar yakacak olarak kullanılır, meyvesi çiğ olarak tüketilirken soba üstünde kestane gibi pişirilerek de yenir ayrıca meyvesi diyabete iyi gelir (Akgul, 2008; Ayaz, 2020; Eksik ve Akan, 2021).

BÖLÜM 3

3. YÖNTEM

Bu çalışmada amaç, likert tipi ve açık uçlu sorulardan oluşan anket ile öğrencilerin kendi yörelerindeki etnobotanik farkındalığı ortaya çıkarmak, kendi çevrelerindeki bitki türlerinden ne kadar haberdar olduklarını belirlemektir. Çalışma Milli Eğitim Bakanlığına ait resmi Anadolu liselerinde öğrenim gören öğrenciler üzerinde gerçekleştirilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma nicel ve nitel verilerin kullanıldığı karma bir çalışmadır. Araştırma kapsamındaki verilerin toplanması için daha önce yapılmış bilimsel çalışmalar ışığında ortaya konmuş olan Mardin/Midyat yöresinin etnobotanik özellikleri dikkate alınarak, bitkilerin yaygın kullanımını ilgili hazırlanan likert tipi ve açık uçlu soru anketi kullanılmıştır.

3.2. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Araştırmanın örneklemini 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılında Mardin ili Midyat ilçesi Söğütlü Anadolu lisesi ve Şenköy Anadolu lisesinde öğrenim gören toplam 144 öğrenci oluşturmuştur. 144 öğrenciye likert tipi ve açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanarak etnobotanik hakkında bilgi alınmıştır.

3.3. Veri Toplama Teknikleri

Araştırmada veri toplamak amacıyla Mardin yöresinde yapılmış etnobotanik çalışmalar incelenerek yaygın kullanımını olan bitkiler belirlenmiştir. Bitkiler ve kullanım alanlarıyla ilgili farkındalığı tespit etmek için likert tipi ve açık uçlu sorulardan oluşan bir anket oluşturulup gerekli tüm izinler alınarak öğrencilere uygulanmıştır. Likert tipi anket toplam 37 maddeden, açık uçlu sorularımızda 4 maddeden oluşmaktadır (bkz. **EK-1**).

3.4. Verilerin Toplanması

Araştırma ile ilgili veriler 2023-2024 Eğitim-Öğretim yılının güz döneminde Mardin ili Midyat ilçesi resmi Anadolu liselerinden toplanmıştır. Araştırma Söğütlü Anadolu Lisesi ve Şenköy Anadolu lisesi 9, 10, 11, 12 sınıf olmak üzere toplam 144 öğrencinin katılımıyla gerçekleştirilmiştir.

Anket sınıf ortamında uygulanmış ve öğrencilere 15 dakika süre verilmiştir. Öğrencilerin çalışmayı bireysel yapmalarına önem vermekle birlikte gönüllü bir şekilde katılım sağlamaları üzerinde durulmuştur.

3.5. Verilerin Analizi

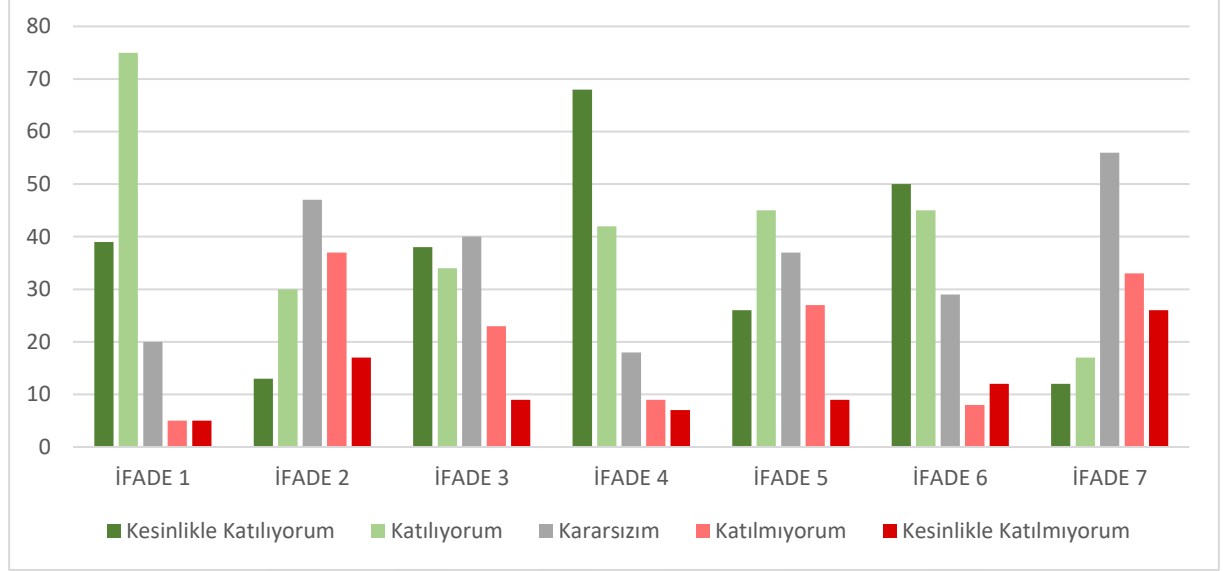
Likert tipi anketimizdeki ifadeleri analiz etmek için ilk adımda bir tablo kullanılmıştır. Satırlar ifadeleri, sütunlar ise her ifade için seçilmesi gereken beş farklı tercihi temsil etmiştir. Yapılan ankette öğrencileri sayı ve oransal bakımından kendilerine sunulan ifadelerden ve ifadelerin tercihlerinden hangilerini seçtikleri verilmiştir. Bu liste sayesinde ifadelerin her tercihinin kaç öğrenci tarafından seçildiği ve her ifade tercihleri arasında oransal olarak kaç öğrenci tarafından seçildiği verilmiştir. İkinci adımda bu veriler sütun grafiği haline getirilip, grafiklerde her ifade için verilen beş seçeneğin seçim frekansının tüm seçeneklerin toplam seçim sayısına bölünmesi ile elde edilmiştir. Her grafikte yedi ifade verilmiştir ve her ifadenin de beş seçeneğinin oransal olarak karşılaştırılması görselleştirilmiştir.

Detaylı veri toplamak için de açık uçlu sorulardan faydalanılmıştır. Açık uçlu soru tekniği araştırmacı ve katılımcıya araştırılmak istenen konu hakkında esneklik sağlar, katılımcılardan daha derinlemesine bilgi almanın yöntemlerinden biridir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Öğrencilerin cevapladığı açık uçlu sorular içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Açık uçlu sorularla elde ettiğimiz verileri analiz etmek için benzer ifade grupları oluşturulmuş ve verilen cevapların tekrarlanma sıklığı frekans ve yüzde cinsinden tablolaştırılmıştır.

BÖLÜM 4

4. BULGULAR

Lise öğrencilerine uygulanan beşli likert tipi anketteki ifadelere verilen cevapların frekans dağılımları sütun grafiklerinde gösterilmiştir.

Şekil 4.1. İlk 7 İfade İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

Birinci ifade “Bitkilerin kullanım şekillerini belirlemek üzerine bilimsel araştırmalar yapıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 39 tanesi (%27) kesinlikle katılıyorum, 75 tanesi (%52) katılıyorum, 20 tanesi (%14) kararsızım, 5 tanesi (%3) katılmıyorum, 5 tanesi (%3) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

İkinci ifade “Etnobotaniğin bitkilerin yöresel kullanım şekillerini araştıran bir bilim dalı olduğunu biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 13 tanesi (%9) kesinlikle katılıyorum, 30 tanesi (%21) katılıyorum, 47 tanesi (%33) kararsızım, 37 tanesi (%26) katılmıyorum, 17 tanesi (%12) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

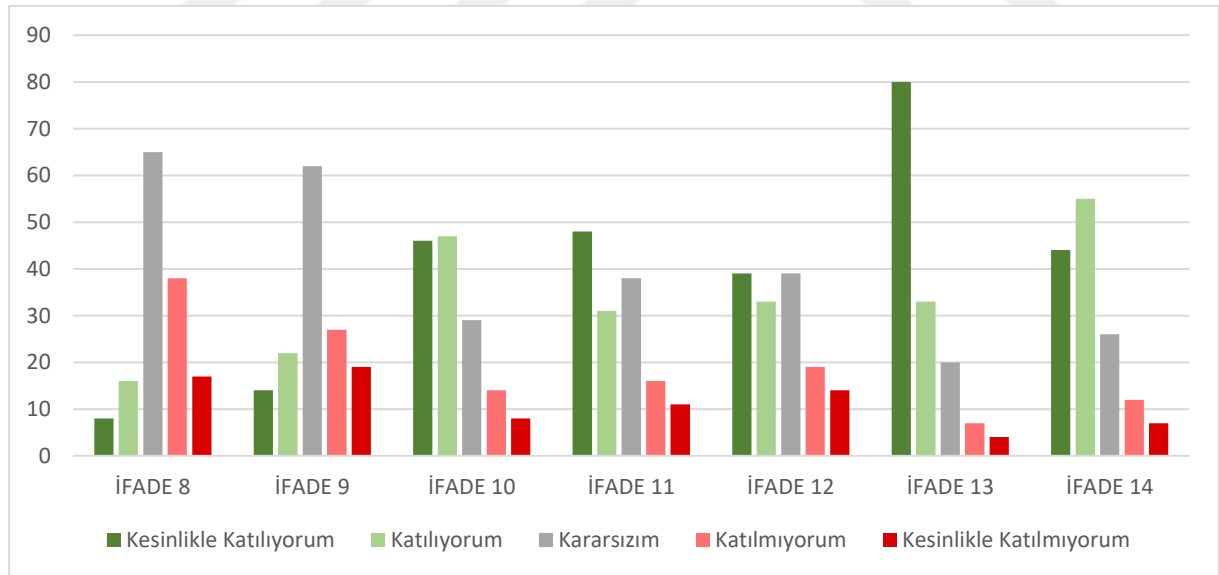
Üçüncü ifade “Midyat yöresine ait yöresel kullanımı olan belli başlı bitkileri tanıyor ve yöresel isimlerini biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 38 tanesi (%26) kesinlikle katılıyorum, 34 tanesi (%24) katılıyorum, 40 tanesi (%28) kararsızım, 23 tanesi (%16) katılmıyorum, 9 tanesi (%6) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

Dördüncü ifade “Bazı doğal bitkilerin gıda, kozmetik, tıbbi vb. amaçlarla kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 68 tanesi (%47) kesinlikle katılıyorum, 42 (%29) tanesi katılıyorum, 18 tanesi (%13) kararsızım, 9 tanesi (%6) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

Beşinci ifade “Bilinen yaygın kullanım şekilleri dışında bitkilerden belli amaçlarla faydalandım” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 26 tanesi (%18) kesinlikle katılıyorum, 45 tanesi (%31) katılıyorum, 37 tanesi (%26) kararsızım, 27 tanesi (%19) katılmıyorum, 9 tanesi (%6) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

Altıncı ifade “Yakın çevremde bazı insanlar belli bitki türlerini çeşitli hastalıkları tedavi etmede kullanabilmektedirler” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 50 tanesi (%35) kesinlikle katılıyorum, 45 tanesi (%31) katılıyorum, 29 tanesi (%20) kararsızım, 8 tanesi (%6) katılmıyorum, 12 tanesi (%8) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

Yedinci ifade “Endüstriyel ve tıbbi bilimler bu denli gelişmişken etnobotanik gereksiz bir bilim olduğunu düşünüyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 12 tanesi (%8) kesinlikle katılıyorum, 17 tanesi (%12) katılıyorum, 56 tanesi (%39) kararsızım, 33 tanesi (%23) katılmıyorum, 26 tanesi (%18) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.1).

Şekil 4.2. 8-14. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

Sekizinci ifade “Kocakarı ilacı olarak bilinen bitkisel ilaçların etkinliğinin bilimsel olarak hiçbir şekilde desteklenmediğini düşünüyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 8 tanesi (%6) kesinlikle katılıyorum, 16 tanesi (%11) katılıyorum, 65 tanesi (%45) kararsızım, 38 tanesi (%26) katılmıyorum, 17 tanesi (%12) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

Dokuzuncu ifade “Tıp alanındaki gelişmeler ortadayken koca karı ilacı diye tabir edilen bitkisel ilaçların kullanımını doğru bulmuyor ve kullanımının fayda yerine zarar getireceğini düşünüyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 14 tanesi (%10) kesinlikle katılıyorum, 22 tanesi (%15) katılıyorum, 62 tanesi (%43) kararsızım, 27 tanesi (%19) katılmıyorum, 19 tanesi (%13) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

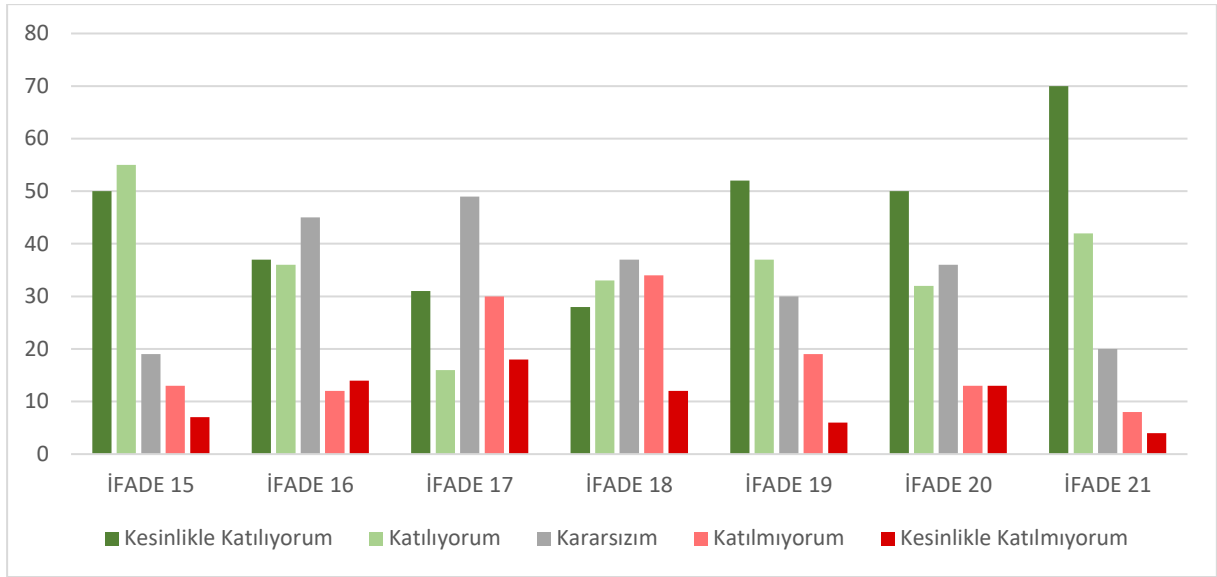
Onuncu ifade “Yakın çevremde bitkileri tıbbi amaçla kullanarak fayda gören insanlar bulunmaktadır” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 46 tanesi (% 32) kesinlikle katılıyorum, 47 tanesi (%33) katılıyorum, 29 tanesi (%20) kararsızım, 14 tanesi (%10) katılmıyorum, 8 tanesi (%6) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

On birinci ifade “Yöremizde tıbbi kullanımı olan çok çeşitli doğal bitkilerin bulunduğunu ve daha çok çay olarak hazırlandığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 48 tanesi (%33) kesinlikle katılıyorum, 31 tanesi (%22) katılıyorum, 38 tanesi (%26) kararsızım, 16 tanesi (%11) katılmıyorum, 11 tanesi (%8) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

On ikinci ifade “Çay olarak kullanılan bitkileri ben de bazen aynı amaçlarla kullanmaktayım” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 39 tanesi (%27) kesinlikle katılıyorum, 33 tanesi (%23) katılıyorum, 39 tanesi (%27) kararsızım, 19 tanesi (%13) katılmıyorum, 14 tanesi (%10) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

On üçüncü ifade “Yöremizde doğal olarak yetişen bazı bitki türlerinin halk tarafından toplanarak tüketildiğini biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 80 tanesi (%56) kesinlikle katılıyorum, 33 tanesi (%23) katılıyorum, 20 tanesi (%13) kararsızım, 7 tanesi (%5) katılmıyorum, 4 tanesi (%3) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

On dördüncü ifade “Halk tarafından toplanarak gıda olarak tüketilen bitki türlerini tanıyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 44 tanesi (%31) kesinlikle katılmıyorum, 55 tanesi (%38) katılıyorum, 26 tanesi (%18) kararsızım, 12 tanesi (%8) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.2).

Şekil 4.3. 15-21. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

On beşinci ifade “Gıda olarak tüketilen bitkileri zaman zaman bende tüketmekteyim” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 50 tanesi (%35) kesinlikle katılıyorum, 55 tanesi (%38) katılıyorum, 19 tanesi (%13) kararsızım, 13 tanesi (%9) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

On altıncı ifade “Bitkilerin çeşitli amaçlarla kullanımının Midyat’ın kırsal kesiminde ve 60 yaş üzeri insanlarda daha yaygın olduğunu düşünüyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 37 tanesi (%26) kesinlikle katılıyorum, 36 tanesi (%25) katılıyorum, 45 tanesi (%35) kararsızım, 12 tanesi (%8) kararsızım, 14 tanesi (%10) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

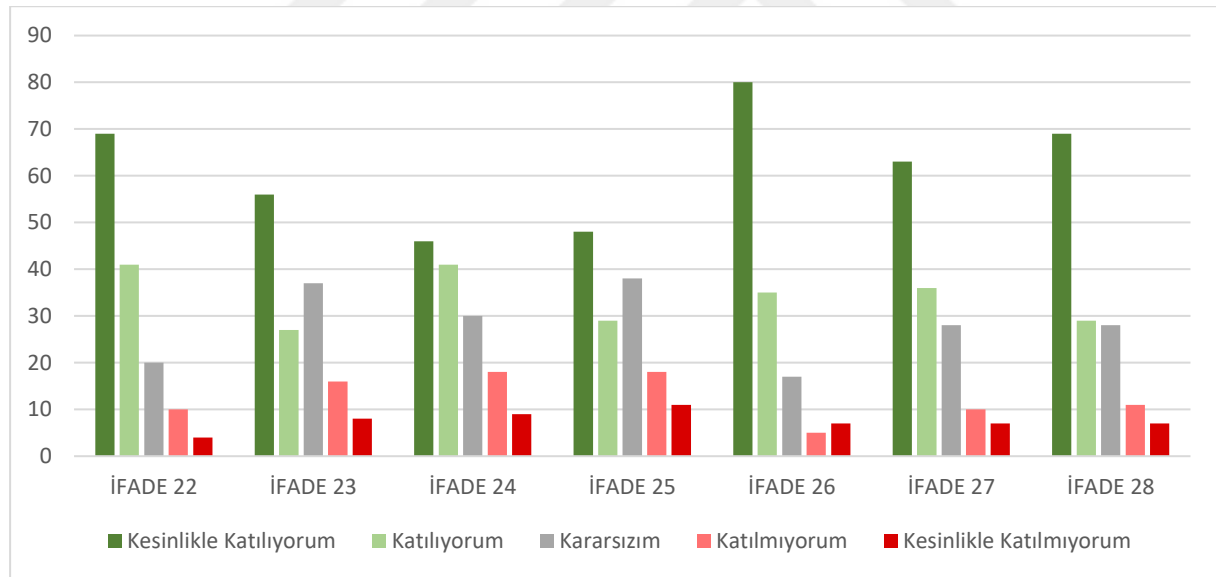
On yedinci ifade “Hatmi çiçeğini (hıtmıye) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 31 tanesi (%21) kesinlikle katılıyorum, 16 tanesi (%11) katılıyorum, 49 tanesi (%34) kararsızım, 30 tanesi (%21) katılmıyorum, 18 tanesi (%13) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

On sekizinci ifade “Acı yavşan otunu (cığde) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 28 tanesi (%19) kesinlikle katılıyorum, 33 tanesi (%23) tanesi katılıyorum, 37 tanesi (%26) kararsızım, 34 tanesi (%24) katılmıyorum, 12 tanesi (%8) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

On dokuzuncu ifade “Dağkişnişini (hıfraf) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 52 tanesi (%36) kesinlikle katılıyorum, 37 tanesi (%26) katılıyorum, 30 tanesi (%21) kararsızım, 19 tane (%13) katılmıyorum, 6 tanesi (%4) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

Yirminci ifade “Kara körpeze (bırğızeyl) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 50 tanesi (%35) kesinlikle katılıyorum, 32 tanesi (%22) katılıyorum, 26 tanesi (%25) kararsızım, 13 tanesi (%9) katılmıyorum, 13 tanesi (%9) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

Yirmi birinci ifade “Meşe palamudu (ballota) bitkisini tanıyor, yöremizde meyvesinin hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 70 tanesi (%49) kesinlikle katılıyorum, 42 tanesi (%29) katılıyorum, 20 tanesi (%14) kararsızım, 8 tanesi (%6) katılmıyorum, 4 tanesi (%3) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.3).

Şekil 4.4. 22-28. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

Yirmi ikinci ifade “Yöremizde yetişen üzüm çeşitlerini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 69 tanesi (%48) kesinlikle katılıyorum, 41 tanesi (%28) katılıyorum, 20 tanesi (%14) kararsızım, 10 tanesi (%7) katılmıyorum, 4 tanesi (%3) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Yirmi üçüncü ifade “Mahlep bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 56 tanesi (%39) kesinlikle katılıyorum, 27 tanesi (%19) katılıyorum, 37 tanesi (%26) kararsızım, 16 tanesi (%11) katılmıyorum, 8 tanesi (%6) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

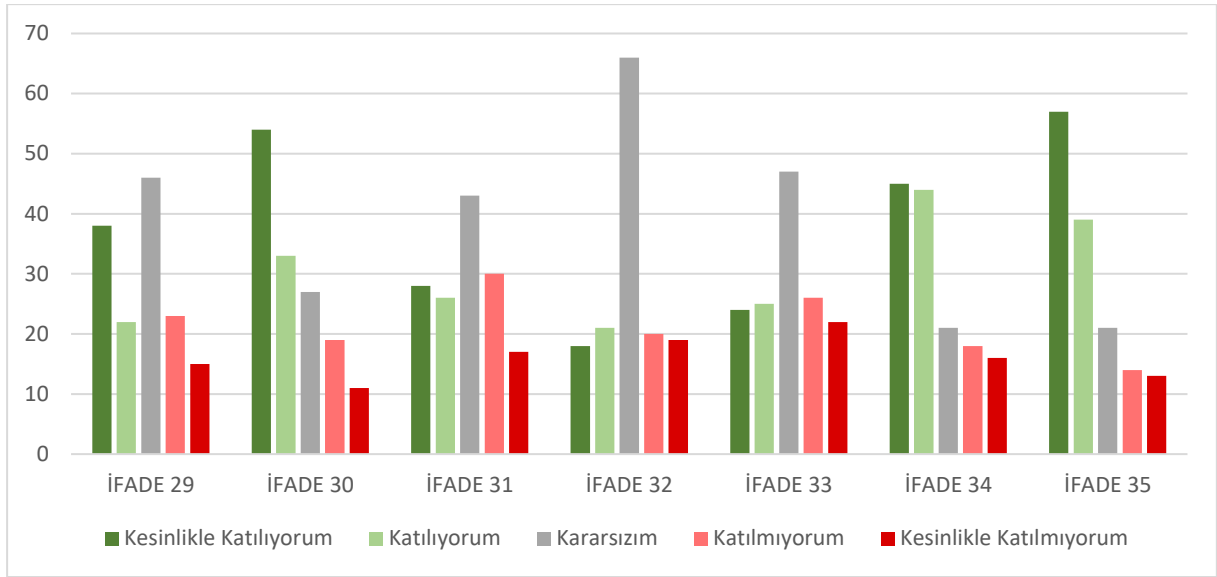
Yirmi dördüncü ifade “Menengiç (bitım) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 46 tanesi (%32) kesinlikle katılıyorum, 41 tanesi (%28) katılıyorum, 30 tanesi (%21) kararsızım, 18 tanesi (%13) katılmıyorum, 9 tanesi (%6) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Yirmi beşinci ifade “Yöremizde doğal yetişen fiğ (çirpen) bitkisini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve hangi şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 48 tanesi (%33) kesinlikle katılıyorum, 29 tanesi (%20) katılıyorum, 38 tanesi (%26) kararsızım, 18 tanesi (%13) katılmıyorum, 11 tanesi (%8) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Yirmi altıncı ifade “Buğday (hınta) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 80 tanesi (%56) kesinlikle katılıyorum, 35 tanesi (%24) katılıyorum, 17 tanesi (%12) kararsızım, 5 tanesi (%3) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Yirmi yedinci ifade “Dağdağan (gingeres) bitkisini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 63 tanesi (%44) kesinlikle katılıyorum, 36 tanesi (%25) katılıyorum, 28 tanesi (%19) kararsızım, 10 tanesi (%7) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Yirmi sekizinci ifade “Sumak (sımmek) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 69 tanesi (%48) kesinlikle katılıyorum, 29 tanesi (%20) katılıyorum, 28 tanesi (%19) kararsızım, 11 tanesi (%8) katılmıyorum, 7 tanesi (%5) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.4).

Şekil 4.5. 29-35. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

Yirmi dokuzuncu ifade “Yaban kirazı (sıkıt) meyvesini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 38 tanesi (%26) kesinlikle katılıyorum, 22 tanesi (%15) katılıyorum, 46 tanesi (%32) kararsızım, 23 tanesi (%16) katılmıyorum, 15 tanesi (%10) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Otuzuncu ifade “Alıç (ğızran) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 54 tanesi (%38) kesinlikle katılıyorum, 33 tanesi (%23) katılıyorum, 27 tanesi (%19) kararsızım, 19 tanesi (%13) katılmıyorum, 11 tanesi (%8) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

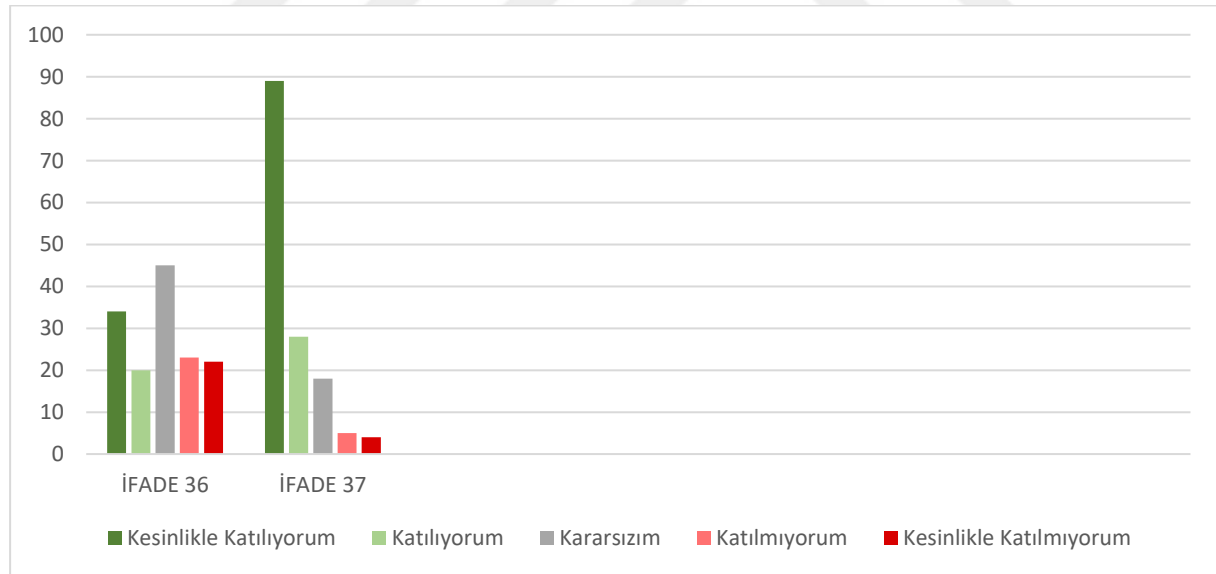
Otuz birinci ifade “Tarla papatyası (Kahven) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 28 tanesi (%19) kesinlikle katılıyorum, 26 tanesi (%18) katılıyorum, 43 tanesi (%30) kararsızım, 30 tanesi (%21) katılmıyorum, 17 tanesi (%12) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Otuz ikinci ifade “Üzerlik (harmal) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 18 tanesi (%13) kesinlikle katılıyorum, 21 tanesi (%15) katılıyorum, 66 tanesi (%46) kararsızım, 20 tanesi (%14) katılmıyorum, 19 tanesi (%13) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Otuz üçüncü ifade “Yöremizde yetişen sarı sormuk otu (mımsasa) bitkisini tanıyor ve ne amaçla kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 24 tanesi (%17) kesinlikle katılıyorum, 25 tanesi (%17) katılıyorum, 47 tanesi (%33) kararsızım, 26 tanesi (%18) katılmıyorum, 22 tanesi (%15) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Otuz dördüncü ifade “Demir diken (kırtıp) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 45 tanesi (%31) kesinlikle katılıyorum, 44 tanesi (%31) katılıyorum, 21 tanesi (%15) kararsızım, 18 tanesi (%13) katılmıyorum, 16 tanesi (%11) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Otuz beşinci ifade “Kenger (herşef, bekıl) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 57 tanesi (%40) kesinlikle katılıyorum, 39 tanesi (%27) katılıyorum, 21 tanesi (%15) kararsızım, 14 tanesi (%10) katılmıyorum, 13 tanesi (%9) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.5).

Şekil 4.6. 36-37. İfadeler İçin Etnobotanik Farkındalık Anketi Sütun Grafiği

Otuz altıncı ifade “Ebegümece (hibbez) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 24 tanesi (%24) kesinlikle katılıyorum, 20 tanesi (%14) katılıyorum, 45 tanesi (%31) kararsızım, 23 tanesi (%16) katılmıyorum, 22 tanesi (%15) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.6).

Otuz yedinci ifade “İncir (tin) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum” hakkında çalışmaya katılan öğrencilerden 89 tanesi (%62) kesinlikle katılıyorum, 28 tanesi (%19) katılıyorum, 18 tanesi (%13) kararsızım, 5 tanesi (%3) katılmıyorum, 4 tanesi (%3) kesinlikle katılmıyorum görüşünü ifade etmişlerdir (Şekil 4.6).

Lise öğrencilerine uygulanan etnobotanik farkındalık anketinin açık uçlu soru bölümünün cevapları ayrı ayrı ele alınarak incelenmiştir. Her başlık altında açık uçlu sorulara verilen cevaplar tablo halinde verilmiştir.

Tablo 4.1. Kullandıkları Bitkiler, Amaçları ve Ne Şekilde Kullandıkları

Kullanılan Bitkiler	Kullanım Amacı ve Şekli	Frekans	Yüzde
Bilmiyorum	Bilmiyorum	55	22,63%
Üzüm	Gıda olarak tüketilir, pestil ve pekmez yapılır.	18	7,41%
Buğday	Gıda amacıyla tüketilir ve ticareti yapılır.	16	6,58%
Papatya	Soğuk algınlığı için çayı yapılır.	16	6,58%
İncir	Gıda olarak tüketilir (meyve, reçel, kuru).	15	6,17%
Acı Yavşan Otu	Karın ağrısı için çayı yapılır.	10	4,12%
Hatmi Çiçeği	Soğuk algınlığı için çayı yapılır.	10	4,12%
Dağ Kişnişi	Yemeği yapılır.	8	3,29%
Kenger	Yemeği yapılır.	8	3,29%
Palamut	Gıda olarak tüketilir.	8	3,29%
Sumak	Gıda olarak tüketilir. (Yemek, Baharat)	7	2,88%
Alıç	Meyve olarak yenilir.	6	2,47%
Nane	Soğuk algınlığı için çayı yapılır	4	1,65%
Sığırdili	Mide ağrısı için çayı yapılır.	4	1,65%
Ihlamur	Hastalık için çayı yapılır.	4	1,65%
Adaçayı	Çayı yapılır.	3	1,23%
Bitki Karışımı	Hastalık için çayı yapılır	3	1,23%
Menengiç	Gıda olarak tüketilir.	3	1,23%
Domates	Gıda olarak tüketilir.	3	1,23%
Badem	Gıda olarak tüketilir.	3	1,23%
Yeşil Çay	Sağlık çayı yapılır.	3	1,23%
Acı Yavşan Otu	Şeker hastalığı ve diş ağrısı için çayı yapılır.	2	0,82%
Dağdağan	Gıda olarak tüketilir.	2	0,82%
Kara körpeze	Gıda olarak tüketilir	2	0,82%
Papatya	Karın ağrısı için çayı yapılır.	1	0,41%
Papatya	Baş ağrısı için çayı yapılır.	1	0,41%
Papatya	Saç boyamak için çayı yapılır.	1	0,41%
Papatya	Sakinleştirmek için çayı yapılır.	1	0,41%
Ihlamur	Halsizlik için çayı yapılır.	1	0,41%
Nane	Yemeklerde kullanılır.	1	0,41%

Tablo 4.1'in devamı

Karanfil	Diş ağrısı için kullanılır.	1	0,41%
Ebegümeçi	Diş ağrısı için kullanılır.	1	0,41%
Ebegümeçi	Topuk dikenini için kullanılır.	1	0,41%
Ebegümeçi	Kadın hastalıkları için çayı yapılır.	1	0,41%
Ebegümeçi	Yemeği yapılır.	1	0,41%
Kenger	Kuvvet için yemeği yapılır.	1	0,41%
Kenger	Metabolizmayı hızlandırmak için yemeği yapılır.	1	0,41%
Semiz Otu	Bağıışıklığımız için yemeği yapılır.	1	0,41%
Sumak	Diş hastalığı için tüketilir.	1	0,41%
Kiraz Sapı	Sağlık çayı yapılır.	1	0,41%
Çit Fiği	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Aloe vera	Cilt için jeli kullanılır.	1	0,41%
Avokado	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Domates	Arı sokması için kullanılır.	1	0,41%
Biber	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Arpa	Hayvan yemi olarak kullanılır.	1	0,41%
Salatalık	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Mahlep	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Ceviz	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Marul	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Mantar	Gıda olarak tüketilir.	1	0,41%
Toplam		243	% 100

Açık uçlu soru anketinin birinci sorusu “Çevrenizdeki doğal bitkilerden çeşitli amaçlarla kullandıklarınız var mı? Varsa adlarını, kullanım amaç/amaçlarını ve ne şekilde kullandığınızı yazınız” şeklinde oluşturulmuştur. Bu soruya lise öğrencileri kendi yörelerinde kullandıkları bitkileri hangi amaçla ve ne şekilde kullandığını belirtmiştir. 55 öğrenci bilmiyorum, 18 öğrenci üzüm pestil ve pekmez şeklinde gıda olarak tüketilir, 16 öğrenci buğday gıda amacıyla tüketilir ve satılır, 15 öğrenci incir meyve, kuru ve reçel şeklinde gıda olarak tüketilir, 10 öğrenci acı yavşan otunun karın ağrısını gidermek amacıyla çayı yapılarak tüketilir, 16 öğrenci papatya çay olarak tüketilir, 10 öğrenci hatmi çiçeği soğuk algınlığı için çayı yapılır, 8 öğrenci dağ kişnişinin yemeği yapılır, 8 öğrenci kenger bitkisinin yemeği yapılır, 8 öğrenci palamut gıda olarak tüketilir, 7 öğrenci sumak bitkisi (baharat, yemek) gıda olarak tüketilir, 6 öğrenci alıç gıda olarak tüketilir, 4 öğrenci nane soğuk algınlığı için çayı yapılır, 4 öğrenci sığırdili mide ağrısı için çayı yapılır, 4 öğrenci ıhlamur hastalık için çayı yapılır, 3 öğrenci adaçayı çay olarak tüketilir, 3 öğrenci bitki karışımı çayı yapılır, 3 öğrenci menengiç gıda olarak tüketilir, 3

öğrenci domates gıda olarak tüketilir, 3 öğrenci badem gıda olarak tüketilir, 2 öğrenci acı yavşan otu şeker hastalığı ve diş ağrısı için çay şeklinde tüketilir, 2 öğrenci dağdağan gıda olarak tüketilir, 2 öğrenci kara körpeze gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci papatya karın ağrısı için çayı yapılır, 1 öğrenci papatya baş ağrısı için çayı yapılır, 1 öğrenci saç rengini değiştirmek için papatya kullanılır, 1 öğrenci papatya sakinleştirmek için çay şeklinde tüketilir, 1 öğrenci ihlamur halsizlik için çayı yapılır, 1 öğrenci adaçayı halsizlik için çayı yapılır, 1 öğrenci nane yemeklerde kullanılır, 1 öğrenci karanfil diş ağrısı için kullanılır, 1 öğrenci ebegümece diş ağrısı için kullanılır, 1 öğrenci ebegümece topuk dikenini için kullanılır, 1 öğrenci ebegümece kadın hastalıkları için çayı yapılır, 1 öğrenci ebegümece yemeği yapılarak tüketilir, 1 öğrenci kenger kuvvet için yemeği yapılır, 1 öğrenci kenger metabolizmayı hızlandırmak amacıyla yemeği yapıp tüketilir, 1 öğrenci semiz otu bağışıklığımızı güçlendirmesi amacıyla yemeği yapıp tüketilir, 1 öğrenci sumak diş hastalığı için tüketilir, 1 öğrenci kiraz sapı sağlık çayı yapılır, 1 öğrenci çit fiğ gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci aloe vera cilt için içindeki jeli kullanılır, 1 öğrenci avokado gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci domates arı sokması için kullanılır, 1 öğrenci biber gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci arpa hayvan yemi olarak kullanılır, 1 öğrenci salatalık gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci mahlep gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci ceviz gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci marul gıda olarak tüketilir, 1 öğrenci mantar gıda olarak tüketilir ifadelerini kullanmışlardır (Tablo 4.1).

Tablo 4.2. Bitkileri ve Kullanım Şekillerini Nereden Öğrendikleri

İfade	Frekans	Yüzde
Büyüklerimizden	61	45,19%
Bilmiyorum	45	33,33%
Nesilden Nesile Aktarılmıştır	12	8,89%
Çevreden	8	5,93%
İnternette	4	2,96%
Biyoloji Dersi	3	2,22%
Çobanlardan	1	0,74%
Yöre İnsanı	1	0,74%
Toplam	135	%100

İkinci açık uçlu soru “Yörenizde çeşitli amaçlarla kullanılan bitkiler ve bunların kullanım şekilleri nereden öğrenilmektedir” şeklinde oluşturulmuştur. 61 öğrenci büyüklerimizden, 45 öğrenci bilmiyorum, 12 öğrenci nesilden nesile aktarılmıştır, 8 öğrenci çevreden, 4 öğrenci internette, 3 öğrenci biyoloji dersinden, 1 öğrenci çobanlardan, 1 öğrenci yöre insanından ifadelerini kullanmışlardır (Tablo 4.2).

Tablo 4.3. Tıbbi Amaçla Kullanılan Bitkilerin Yaygınlığı ve Bu Konu Hakkındaki Görüşleri

İfade	Frekans	Yüzde
Faydalı	65	31,40%
Yaygın	63	30,43%
Bilmiyorum	51	24,64%
Yaygın değil	19	9,18%
Faydalı değil	9	4,35%
<i>Toplam</i>	207	100%

Üçüncü açık uçlu soru “Yörenizde tıbbi amaçlarla bitkilerin kullanımı yaygın mıdır? Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz” şeklinde oluşturulmuştur. Tıbbi amaçla kullanılan bitkileri 65 öğrenci faydalı, 63 öğrenci yaygın, 51 öğrenci bilmiyorum, 19 öğrenci yaygın değil, 9 öğrenci faydalı değil ifadelerini belirtmişlerdir (Tablo 4.3).

Tablo 4.4. Yörelereindeki Bitkileri En Çok Hangi Şekilde Kullandıkları

İfade	Frekans	Yüzde
Gıda	73	39,04%
Çay	58	31,02%
Bilmiyorum	28	14,97%
Süs	11	5,88%
Yem	11	5,88%
İlaç	6	3,21%
<i>Toplam</i>	187	100%

Dördüncü açık uçlu soru “Yörenizde bitkiler en çok hangi şekilde kullanılmaktadır? (Çay, gıda, süs, yem vb.)” şeklinde oluşturulmuştur. 73 öğrenci gıda şeklinde, 58 öğrenci çay şeklinde, 28 öğrenci bilmiyorum, 11 öğrenci süs şeklinde, 11 öğrenci yem şeklinde, 6 öğrenci ilaç şeklinde ifadelerini kullanmışlardır (Tablo 4.4).

BÖLÜM 5

5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Lise öğrencilerinin Midyat yöresi etnobotaniği hakkındaki farkındalıklarını belirlemek amacıyla Mardin ili Midyat ilçesinde bulunan Söğütlü Anadolu lisesi ve Şenköy Anadolu lisesi öğrencilerine likert tipi anket ile açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulanmıştır.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Lise öğrencilerinin etnobotanik hakkındaki farkındalıklarını iki boyutta ele alacak olursak birincisi bitkilerle ilgili bilimsel çalışmalar yapıldığı konusundaki farkındalıkları ve bitkilerin kullanımı hakkındaki tutumları, ikincisi lise öğrencilerinin yöredeki bitki türlerini ne kadar tanıdıkları, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullandıklarıdır diyebiliriz.

Öğrenciler ile ilk aşamada uyguladığımız likert tipi anketin bulguları incelendiğinde “Bitkilerin kullanım şekillerini belirlemek üzerine bilimsel araştırmalar yapıldığını biliyorum” ifadesine 144 öğrenciden 75 tanesi katılıyorum, 39 tanesi kesinlikle katılıyorum şıklarını işaretlemişlerdir. Bu bulgudan yola çıkarak öğrencilerin %80’e yakını bitkiler ile ilgili bilimsel çalışmalar yapıldığının farkındadırlar. Farkındalıkla ilgili bu olumlu sonuca bakıldığında öğrencilerin öğretim süreci boyunca aldıkları fen bilimleri, coğrafya, biyoloji derslerinin ve medya, dergi gibi oluşumların katkısının olduğu yorumunu yapabiliriz. Ancak bitkilerle ilgili farkındalıkları yüksek çıksa da anketimizdeki “Etnobotaniğin bitkilerin yöresel kullanım şekillerini araştıran bir bilim dalı olduğunu biliyorum” ifadesine öğrencilerin %33’ü kararsızım, %38’i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şıklarını işaretlemişlerdir. Bu olumsuz sonuca bakacak olursak ders müfredatında “Etnobotanik” teriminin geçmemesi ve bitki biyolojisi, çevre eğitimi gibi konularda derine inilmemesi kavramı bilmiyor olmalarına sebep olarak gösterilebilir.

“Midyat yöresine ait yöresel kullanımı olan belli başlı bitkileri tanıyor ve yöresel isimlerini biliyorum” ifadesine öğrencilerin %50’si kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum olarak olumlu görüş belirtmişlerdir, %28’i kararsızım, %28’ i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum şeklinde olumsuz görüş belirtmişlerdir. Bu oranlara baktığımızda Midyat yöresinin kırsal kesimden oluşması ve bunun sonucunda tarımla uğraşılması öğrencilerin yöresel bitkiler hakkındaki farkındalıklarını olumlu şekilde etkilediğini söyleyebiliriz.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bazı doğal bitkilerin gıda, kozmetik ve tıbbi alanlarda kullanıldığını biliyorum” ifadesine %76’sı kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %13’ü kararsızım, %11’i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşlerini belirtmişlerdir. Bu ifade de farkındalığın yüksek çıkması Midyat yöresinde halkın çoğu hastalık için doğal bitkilere başvurması, gıdasını doğal toplanan bitkilerle karşılaşmaları, bitki türlerinin pazarlarda satılması ve kozmetik ürünlerde doğal bitki özleri içerir ifadesine çok denk gelmeleri gibi nedenlerle açıklanabilir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Bilinen yaygın kullanım şekilleri dışında bitkilerden belli amaçlarla faydalandım” ifadesine %49’u kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %26’sı kararsızım. %25’i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşlerini belirtmişlerdir. Bu oranlara baktığımızda olumsuz anlamda da görüşlerin fazla olması yeni neslin endüstriyel besinlere, ilaçlara, boya ve oyuncak gereçlerine ulaşma imkanlarının daha kolay olmasından kaynaklandığını söyleyebiliriz.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Yakın çevremde bazı insanlar belli bitki türlerini çeşitli hastalıkları tedavi etmede kullanabilmektedirler” ifadesine %66’sı kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %20’si kararsızım, %14’ü katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum ifadelerini kullanmışlardır. Bu ifade de farkındalığın yüksek çıkmasının nedeni yöre halkının özellikle deri hastalıklarında (yanık, egzama) bitkilerden kürler yapması ve şeker hastalığında da birçok bitkiyi yaygın şekilde kullanmaları ayrıca bu yöntemlerin daha çok köy ortamında olup öğrencilerin de köyde yaşamalarıdır. Öğrenciler “Yakın çevremde bitkileri tıbbi amaçla kullanarak fayda gören insanlar bulunmaktadır” ifadesine toplamda %65 kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %20 kararsızım, %15 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşlerini belirtmişlerdir. Bu iki ifade de farkındalığın yüksek çıkması öğrencilerin yakın çevrelerinde bitkilerin tıbbi amaçla yaygın kullanıldığını ve faydalı bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan öğrencilerin “Endüstriyel ve tıbbi bilimler bu denli gelişmişken etnobotaniğin gereksiz bir bilim dalı olduğunu düşünüyorum” ifadesine %20’si kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %39’u kararsızım, %41’i katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşünü belirtmişlerdir. Bu oranları incelediğimizde etnobotaniğin gereksiz olduğunu düşünen öğrencilerin azınlıkta olduğunu görmekteyiz, bunu yanında kararsız kalanların oranının yüksek olmasının nedeni etnobotanik hakkında yeterli bilgiye sahip olmamalarıyla açıklayabiliriz, etnobotaniğin gereksiz olmadığını düşünenlerin oranı ise olumlu anlamda yüksek buda geleneklerine değer veren bir neslin olması ve bunların gelecek nesle aktarılması

açısından umut verici bir durum olduğunu söyleyebiliriz. Öğrenciler “Koca karı ilacı olarak tabir edilen bitkisel ilaçların bilimsel olarak hiçbir şekilde desteklenmediğini düşünüyorum” ifadesine %17 kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %45 kararsızım, %38 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Bitkisel ilaçları, koca karı ilacı olarak tabir edenler olsa da insanlık boyunca bitkilerle olan ilişki ve deneyimler araştırılıp bilimsel olarak farmakoloji, kimya, antropoloji vb. birçok bilim dalının ilgilendiği bir bilim dalıdır etnobotanik, ayrıca bitkilerin tek tek araştırılması ve bunlardan çıkacak sonuçları rapor etmeleri çok uzun süreceğinden insanların deneyimleriyle elde edilen verilerin incelenmesi zaman anlamında da daha tasarruflu ve güvenlidir (Kendir ve Güven, 2010; Pandey ve Tripathi, 2017). Çalışmaya katılan öğrenciler “Tıp alanındaki gelişmeler ortadayken koca karı ilacı diye tabir edilen bitkisel ilaçların kullanımını doğru bulmuyor ve kullanımının fayda yerine zarar getireceğini düşünüyorum” ifadesine %25 kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %45 kararsızım, %30 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum olarak görüşlerini belirtmişlerdir. Oranları incelediğimizde kararsızım diyenlerin sayıca fazla olduğunu görmekteyiz bunun nedeni bazı bitkisel ilaçların bilinçsiz insanlar tarafından kullanılıp fayda yerine zarar görmesi, doktora danışılmadan kullanılması ve güvenilir olmayan insanlardan alınan bilgilerden kaynaklandığı çıkarımını yapabiliriz.

Araştırmaya katılan öğrenciler “Yöremizde tıbbi kullanımı olan çok çeşitli doğal bitkilerin bulunduğunu ve daha çok çay olarak hazırlandığını biliyorum” ifadesine %55 kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %26 kararsızım, %19 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşlerini belirtmişlerdir. Bu bulguyu incelediğimizde kendi yörelerinde öğrencilerin yaklaşık yarısının yörelerindeki bitkilerin ve çay olarak tükettiklerinin farkında olduklarını görmekteyiz. Öğrenciler “Çay olarak kullanılan bitkileri ben de bazen aynı amaçlarla kullanmaktayım” ifadesine %60 kesinlikle katılıyorum ve katılıyorum, %27 kararsızım, %13 katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum görüşünü belirtmişlerdir. Bu bulguya baktığımızda öğrencilerin büyük bir kısmı bitkileri çay olarak tüketmektedir. Aynı zamanda öğrencilerin doğal olarak yetişen bazı bitki türlerinin halk tarafından toplanarak tüketildiğini %79 oranıyla farkında olduklarını Şekil 4.2’deki sütun grafiğine baktığımızda görmekteyiz. Şekil 4.2’e tekrar baktığımızda %69 oranında öğrencilerin halk tarafından toplanarak gıda olarak tüketilen bitkilerin farkında olduğu gösterilmiştir. Şekil 4.2’deki grafikte on beşinci ifadeye baktığımızda %73 oranında öğrencilerin halk tarafından gıda olarak tüketilen bitkileri zaman zaman tükettikleri belirlenmiştir. Bu sonuca baktığımızda öğrencilerin yöredeki canlıların, bitki türlerinin ve insanların bitkilerle ilişkisinin yüksek oranda farkında olduğunu

söyleyebiliriz. Demirezen (2012), tez çalışmasını incelediğimizde ilköğretim öğrencilerinin yakın çevrelerindeki çoğu bitkiyi bilmedikleri ve isim olarak bildikleri bitkilerin fotoğrafları gösterildiğinde tanımadıkları ortaya çıkmıştır ve bunun sonucunda öğrencilerin doğacı zekalarının çok gelişmiş olmadıkları ya da kulaktan dolma bilgilere sahip oldukları için bitkileri tanımadıkları sonucuna varmıştır. Midyat yöresindeki öğrencilerin verdikleri cevapları incelediğimizde doğacı zekasının gelişmiş olduğunu bitki türlerini tanımaları, gıda ve çay olarak tüketildiğinin yüksek oranda farkında olmalarından ötürü söyleyebiliriz.

Şekil 4.3'e on altıncı ifadeye baktığımızda, araştırmaya katılan öğrencilerin %51'i bitkilerin çeşitli amaçlarla kullanımının daha çok Midyat'ın kırsal kesiminde ve 60 yaş üzeri insanlarda daha yaygın olduğu görüşünü belirtmişlerdir. Bu orana baktığımızda farkındalığın orta seviyede olduğu sonucuna ulaşırız.

Farkındalığın ikinci boyutu, lise öğrencilerinin yöredeki bitki türlerini ne kadar tanıdıkları, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullandıklarıdır. Şekil 4.3'deki grafiğe baktığımızda on yedinci ifade olan "Hatmi çiçeğini tanıyorum, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum" ifadesinin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %33'ünün farkında olduklarını, %34'ünün kararsız kaldığını, %34'nün bu bitkiyi tanımadıkları ve kullanım amacı ve ne şekilde kullanıldığını bilmediği belirlenmiştir. Hatmi çiçeğinin yörede yol kenarlarında tarlalar da bulunmasına ve yaygın şekilde boğaz ağrısı, öksürük için kullanılmasına rağmen farkındalık düşük seviyede çıkmıştır. Bunun nedeni yeni neslin boğaz, öksürük, gribal enfeksiyon gibi hastalıklarda daha çok doktora başvurmaları ve reçete edilen ilaçları kullanmalarındadır. Şekil 4.3'de "Acı yavşan otunu tanıyor ve hangi amaçlarla ne şekilde kullanıldığını biliyorum" on sekizinci ifadeye baktığımızda öğrencilerin %42'si farkında, %26'sı kararsız, %38'i farkında değil sonucu ortaya çıkmaktadır. On dokuzuncu ifadenin bulgusuna Şekil 4.3'deki grafiğe baktığımızda öğrencilerin %62'sinin dağ kişnişinin farkında oldukları belirlenmiştir. Dağ kişnişinin öğrenciler tarafından tanınması bahar ayında toplandığında pazarlarda satılmasıdır. Yirminci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %57'sinin kara körpeze bitkisinin farkında oldukları, %25'nin kararsız kaldıkları, %18'inin farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu oran incelendiğinde öğrencilerin yarısından fazlasının bu bitkiyi tanımamasının nedeni Midyat yöresinde bu bitkinin çiçeklenmesiyle baharın ve budama mevsiminin geldiğinin habercisi olmasıdır.

Şekil 4.3'deki sütun grafiğinde yirmi birinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %78'inin palamut ağacının meyvesinin farkında oldukları, %14'ünün kararsız kaldıkları, %8'inin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Farkındalığın yüksek çıkmasının nedeni Midyat yöresinde meşe ağaçlarının çok fazla olması ve meyvelerinin kestane gibi halk tarafından tüketilmesidir. Yirmi ikinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %76'sının yörede yetişen üzüm çeşitlerinin ve hangi amaçla ne şekilde kullanıldıklarının farkında oldukları, %14'ünün kararsız, %10'un farkında olmadıkları belirlenmiştir. Bu ifadede farkındalığın yüksek çıkmasının nedeni öğrencilerin yaşadıkları yörede ekonomik anlamda da üzümünden faydalanmasıdır. Midyat yöresinde çok fazla üzüm çeşidinin bulunması, üzümünden pestil, pekmez, şarap, sucuk elde edip ticaretinin yapılması öğrencilerin olumlu görüş belirtmelerini sağlamıştır. Civelek (2012), yaptığı çalışmada öğrencilerin bitkileri tanıma düzeylerini araştırmak için Verilen Bitkiyi Tanı Testi geliştirmiş ve 9. Sınıf öğrencilerine uygulamıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sadece fındık bitkisini tanıdıkları ve kendi çevrelerinde gördükleri hanımeli, zakkum gibi bitkileri tanımadıkları görülmüştür. Bunun nedeni fındığın ekonomik değerinin olması ve gıda olarak farklı şekillerde tüketim sıklığının fazla olmasıdır. Özetleyecek olursak öğrencilerin genel olarak ekonomik değeri olan bitkileri tanıma düzeylerinin diğer bitkilere oranla daha yüksek olduğunu söyleyebiliriz. Yirmi üçüncü ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %58'inin mahlep bitkisinin kullanım amacı ve şeklinin farkında oldukları, %26'sının kararsız kaldıkları, %16'sının farkında olmadıkları belirlenmiştir. Mahlep bitkisinin ekonomik değerinin olması ancak kullanım alanlarının üzüme göre daha az olması öğrencilerin farkındalığının orta seviyede çıkmasına neden olmuştur. Yirmi dördüncü ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %60'sının menengiç bitkisinin farkında oldukları, %21'inin kararsız kaldıkları, %19'unun farkında olmadıkları belirlenmiştir. Bu orana baktığımızda Midyat yöresinde menengiç kahvesinin yaygın olması ve yöresel adıyla bıtım sabununun olması öğrenciler tarafından bilinmesini kolaylaştırmıştır. Yirmi beşinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde doğal bir şekilde yetişen çit fiği hakkında öğrencilerin %53'ünün farkında oldukları, %26'sının kararsız kaldıkları, %21'inin farkında olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Fiğ bitkisinin çalışmaya katılan öğrencilerin yaklaşık yarısı tarafından bilinmesi nesilden nesile aktarılan bilgilerin devam etmesinin bir sonucudur. Yirmi altıncı ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %80'inin buğday bitkisinin farkında oldukları, %12'sinin kararsız kaldıkları, %8'inin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Buğday bitkisinin ekonomik değerinin olması öğrenciler tarafından bilinmesini kolaylaştırmıştır. Yirmi yedinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde dağdağan bitkisi hakkında öğrencilerin %65'inin farkında, %19'unun kararsız, %12'sinin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Dağdağan,

öğrencilerin yaşadıkları çevrede yaygın bulunduğu için öğrencilerin çoğu bu bitkinin ve kullanım şeklinin farkındadır. Yirmi sekizinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %68'i sumak bitkisinin farkındadır. Midyat yöresinde yetişen ve ekonomik değeri olan ayrıca yemeklerde sıklıkla kullanılan bir tür olması öğrenciler tarafından tanınmasında etkili olmuştur. Yirmi dokuzuncu ifadenin bulgusuna baktığımızda öğrencilerin %41'i yaban kirazının farkında, %32'si kararsız, %26'sı farkında değil sonucu ortaya çıkmıştır. Otuzuncu ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %61'i alıç bitkisinin farkında, %19'u kararsız, %20'si farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz birinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %37'sinin papatyanın farkında, %30'nun kararsız, %33'ünün farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz ikinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %28'inin üzerlik bitkisinin farkında, %46'sının kararsız, %27'sinin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz üçüncü ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %34'ünün sarı sormuk bitkisinin farkında %33'ünün kararsız, %33'ünün farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz dördüncü ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %62'sinin demir diken bitkisinin farkında, %15'inin kararsız, %24'ünün farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz beşinci ifadenin bulgusunu incelediğimizde öğrencilerin %67'sinin kenger bitkisinin farkında, %15'inin kararsız, %19'unu farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz altıncı ifadenin bulgusu incelendiğinde öğrencilerin %38'inin ebegümeci bitkisinin farkında, %31'inin kararsız, %31'inin farkında olmadıkları belirlenmiştir. Otuz yedinci ifadenin bulgusu incelendiğinde öğrencilerin %81'inin incirin farkında, %13'ünün kararsız, %9'unun farkında olmadıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin yaban kirazı, papatya, üzerlik, sarı sormuk, ebegümeci gibi doğal olarak yetişen bitki türlerinin farkındalık düzeyleri, ticareti yapılan ve kültüre alınmış türlere göre düşük çıkmıştır.

Öğrencilere dört tane açık uçlu sorudan oluşan anket uygulanmış ve sorular dört başlık halinde sonuçları ile Tablo 4.1, Tablo 4.2, Tablo 4.3, Tablo 4.4'de verilmiştir. Tablo 4.1'de verilen "Kullandıkları Bitkiler, Amaçları ve Ne Şekilde Kullandıkları" ifadesinin bulguları incelendiğinde 144 öğrenciden 55 (%22) tanesi bilmiyorum, 18 (%7) tanesi üzüm gıda olarak tüketilir ayrıca pestil ve pekmez yapılır, 16 tanesi (%6) buğday gıda olarak tüketilir ve ticareti yapılır, 16 (%6) tanesi papatya soğuk algınlığı için çayı yapılır, 15 (%6) tanesi incir meyve olarak tüketilir ve reçeli, kurutması yapılır, 10 (%4) tanesi acı yavşan otu karın ağrısı için çayı yapılır, 10 (%4) tanesi hatmi çiçeğinin soğuk algınlığı için çayı yapılır cevaplarını vermişlerdir. Bu sonuçlar incelendiğinde çalışmaya katılan öğrencilerin yörede sıklıkla tükettikleri ve ticaretini yaptıkları bitki türlerini bildikleri sonucuna ulaşırız. Aynı zamanda öğrencilerin

hastalıkları tedavi etmek amacıyla papatya, acı yavşan otu ve hatmi çiçeğini kullandıkları ve bu bitkilerden çay yaptıkları sonucuna da ulaşılmıştır. Öğrencilerden 8 (%3) tanesi kenger bitkisinden, 8 (%3) tanesi de dağ kişnişi bitkisinden yemek yaptıklarını belirtmişlerdir. Öğrenciler adaçayı, ıhlamur, yeşil çay, nane, kiraz sapı gibi bitki türlerinden ve ıshorat dedikleri bitki karışımından çay yapıldığını ifade etmişlerdir. Bu cevaplara baktığımızda öğrencilerin günlük hayatta herkes tarafından bilinen popüler bitki türlerini çay şeklinde kullandıkları sonucuna varırız. Öğrenciler sıgırdili bitkisinin mide ağrısını tedavi etmek amacıyla kullandığını, ebegümece bitkisinin topuk dikenini tedavisinde ve kadın hastalıklarında kullandıklarına dair verdikleri bilgiler yeni neslin bu bilgileri bilmesi bir sonraki nesle aktarılması açısından önemli bir durumdur. Öğrencilerin verdikleri cevaplar arasında domates, biber, salatalık, marul, ceviz, mantar türleri de vardır ve bu durum bitki denince bazı öğrencilerin aklına kendi yaşadıkları yöreye özgü bitkilerin değil de sıklıkla yemeklerde tüketilen türlerin gelmesidir. Öğrenciler avokado gıda olarak tüketilir ve aloe vera içindeki jel cilde sürülür cevaplarını da vermişlerdir. Bu durum öğrencilerin televizyon, dergi, sosyal medya sıklıkla gösterilen krem endüstrisindeki reklamları yapılan türleri bildikleri belirlenmiştir. Bizerril (2010), yaptığı çalışmasında öğrencilerin kendi çevrelerindeki bitkilerin farkında olmadıkları fakat medya, gazete, dergi gibi organlarda gösterilen bitkileri tanıdıkları sonucuna ulaşmıştır.

Tablo 4.2’de verilen “Bitkileri ve Kullanım Şekillerini Nereden Öğrendikleri” ifadesinin bulguları incelendiğinde 61 öğrenci büyüklerimizden, 45 öğrenci bilmiyorum, 12 öğrenci nesilden nesile, 8 öğrenci çevreden, 4 öğrenci internetten, 3 öğrenci biyoloji dersinden, 1 öğrenci çobanlardan, 1 öğrenci yöre insanından ifadelerini kullanmıştır. Etnobotanik, insan ve bitki ilişkisini ele alan ve büyüklerden öğrenilenleri nesilden nesile aktararak bitki türlerini inceleyen biyolojinin bir alt dalıdır ve öğrencilerin verdiği yanıtları incelediğimizde işleyişin nesilden nesile aktararak devam ettiğini görmekteyiz.

Tablo 4.3’de verilen “Tıbbi Amaçla Kullanılan Bitkilerin Yaygınlığı ve Bu Konu Hakkındaki Görüşleri” ifadesinin bulguları incelendiğinde 63 öğrenci tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerin yaygın olduğunu, 65 öğrenci faydalı olduğunu, 51 öğrenci bilmiyorum, 19 öğrenci yaygın değildir, 9 öğrenci faydalı değildir yanıtlarını vermişlerdir. Öğrencilerin totalde %60’ı bitkilerin kullanımlarının yaygın ve faydalı olduğu görüşündeler. Öğrencilerin çoğu etnobotanik terimini bilmeseler de bitkilerin ve kullanım amaç/şekillerinin farkında oldukları sonucuna ulaşabiliriz.

Tablo 4.4’de verilen “Yörelerindeki Bitkileri En Çok Hangi Şekilde Kullandıkları” ifadesinin bulguları incelendiğinde 73 öğrenci gıda şeklinde, 58 öğrenci çay şeklinde, 28 öğrenci bilmiyorum, 11 öğrenci süs şeklinde, 11 öğrenci yem şeklinde, 6 öğrenci ilaç şeklinde yanıtlarını vermişlerdir. Bu yanıtlara baktığımızda lise öğrencileri yöredeki bitkileri daha çok gıda ve çay olarak tükettiği sonucuna ulaşırız.

Uyguladığımız anket bulgularını incelediğimizde Şenköy Anadolu lisesi ve Söğütlü Anadolu lisesinde öğrenim gören lise öğrencilerinin yöredeki bitkiler hakkındaki farkındalıklarının iyi düzeyde olduğu, bitkileri çeşitli amaçlarla ve çeşitli şekillerle kullandıkları sonucu ortaya çıkmıştır. Etnobotanik insan-bitki ilişkisini ele alan bir bilim dalıdır ve nesiller boyu bu ilişki bir sonraki kuşaklara kültürel olarak aktarılmıştır. Çalışma sonucunda da lise öğrencilerinin yöredeki bitkileri, kullanım amaçlarını ve şekillerini informal yollardan öğrendikleri ve formal eğitimle öğrenenlerin oranının çok düşük olduğu belirlenmiştir. Literatür araştırması yapıldığında, etnobotanik çalışmaların olduğunu ancak farkındalık çalışmalarının daha çok çevre eğitimi, biyoçeşitlilik, küresel ısınma gibi konular üzerine yapıldığını ve etnobotanik farkındalık üzerine çok az çalışma yapıldığına rastlanılmıştır. Etnobotanik farkındalığıyla ilgili çalışmalardan bir tanesi Kandemir vd., (2023), yaptıkları çalışmada fen bilgisi öğretmen adaylarının günlük hayatta en çok kullanılan bitkiler hakkında farkındalık düzeylerini belirlemek amacıyla 4. sınıfta öğrenim gören 14 öğretmen adayına 10 bitki örneği ve bu bitkilere ait üç farklı kullanım reçetesi verilmiştir. Bulgular incelendiğinde öğretmen adaylarının etnobotanik farkındalıklarının orta seviyede olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Bu çalışmada da Yüce (2017), fen bilgisi öğretmen adaylarının çevrelerindeki bitkileri tanıma düzeylerini ve biyoçeşitlilik hakkında farkındalıklarını belirlemek amacıyla, çevreyle ilgili ders almayan 1. ve 2. sınıf ta öğrenim gören öğrencilerle, çevre ile ilgili ders alan 3. ve 4. sınıf öğrencileriyle çalışmayı yapmıştır. Araştırma verileri yakın çevredeki bitkileri tanıma düzeyini belirlemek için form ve biyoçeşitlilik hakkında farkındalıklarını belirlemek için görüşme soruları olarak iki kısımdan oluşmuştur. Araştırma sonucunda kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir fark görüldüğü ayrıca sınıf düzeyi arttıkça farkındalığında arttığı belirlenmiştir.

Erikan ve Yayan (2022), çalışmalarında farklı disiplinlerin ders içeriklerinde de doğa ve çevre farkındalığı için çalışmalar yapılacağını göstererek, sanat eğitimiyle çevre ve çevre sorunlarını içeren bir ders planı örneği hazırlamışlardır. Doğa ve doğanın biz sundukları tüm insanlık için hayati bir önem taşımaktadır. Bu konuda farkındalık kazanmak için başka disiplinlerinde çalışmalar yapması doğadaki kaynaklara ve canlı türlerine dikkat çekmesi açısından oldukça önemlidir.

5.2. Öneriler

Etnobotanik dalı bitki türlerimizi tanımak, korumak ve kullanım alanlarını bilmek için çok önemlidir. Farkında olmadığımız için nesli tükenmekte olan ve çoğu hastalığa iyi gelen araştırılmaya değer bitki türleri vardır. Fakat bunlar kayıt altına alınmadığı ve genç nesillere aktarılmadığı için zamanla kaybolmaktadır.

Etnobotanik farkındalığını öncelikle öğretmenlerimize kazandırmalıyız. MEB biyoloji ve fen bilimleri ders kitaplarında bu konuya yer verilmesi öğretmen ve öğrencilerin dikkatini çekmesi açısından faydalı olacaktır.

Okullarda doğa gezileri düzenlenerek kendi yaşadıkları çevrenin bitki türleri ve kullanım alanları hakkında bilgi alışverişi yapılması etnobotanik farkındalık ve çevre bilinci için daha etkili olacağı düşünülmekte ve önerilmektedir.

Etnobotanik farkındalık hakkında ilerde yapılacak çalışmalar daha büyük örneklem grubu üzerinde uygulanıp, cinsiyet, sınıf düzeyi, yaşadığı çevre gibi değişkenler açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Ahi, B., ve Özsoy, S. (2015). İlkokullarda görev yapan öğretmenlerin çevreye yönelik tutumları: Cinsiyet ve mesleki kıdem faktörü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 23(1), 31–56. <http://79.123.169.199/index.php/Kefdergi/article/view/370>
- Akan, H., Korkut, M. M., ve Maruf Balos, M. (2008). Arat dağı ve çevresinde (birecik, şanlıurfa) etnobotanik bir araştırma. *Fırat Üniv. Fen ve Müh. Bil. Dergisi*, 20(1), 67–81. <https://www.researchgate.net/publication/284686809>
- Akgul, A. (2008). *Midyat (Mardin) civarında etnobotanik* (Issue February) [Yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Arı, E., ve Yılmaz, V. (2016). Tamamlayıcı ve alternatif tıp kullanımına yönelik tutum ve davranışların önerilen bir yapısal model ile araştırılması. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 8(1), 13–24. <https://www.researchgate.net/publication/301496898>
- Ayaz, N. (2020). *Mardin ilinde yenen yabancı bitkiler* [Yüksek lisans tezi, Bitlis Eren Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aydın, F., ve Kaya, H. (2011). Sosyal bilimler lisesi öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi (Evaluation of Social Sciences High school Students' Sensitivity towards Environment). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 24, 229–257.
- Baytop, T. (1999). *Türkiye'de bitkiler ile tedavi*. Nobel Tıp Kitapevleri.
- Bellikci Koyu, E. (2020). *Türkiye'nin etnobotanik veritabanı* [Doktora tezi, Ege Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Bizerril, M. X. A. (2004). Children's perceptions of brazilian cerrado landscapes and biodiversity. *The Journal of Enviromental Education*, 35(4), 47–58. <https://doi.org/https://doi.org/10.3200/JOEE.35.4.47-58>
- Bostancıoğlu, D., Varol Saraçoğlu, G., ve Öztürk, M. (2017). Öğrencilerin çevre farkındalık ve tutum düzeyleri. *Akademik Bakış Dergisi*, 60, 266–278. <https://dergipark.org.tr/pub/abuhsbd/issue/32973/366498>
- Ceylan, Ö., ve Topsakal, Ü. U. (2020). Öğretmen adaylarının etnobotanik ve tıbbi bitkiler ile ilgili görüş ve algıları. *Journal of Turkish Studies*, 15(2), 841–852. <https://doi.org/10.29228/turkishstudies.41828>
- Civelek, S. (2012). *Orta öğretim 9. sınıf öğrencilerinin yakın çevrelerindeki bitkileri tanıma düzeyleri* [Yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Demirbaş, M., ve Pektaş, H. M. (2009). İlköğretim öğrencilerinin çevre sorunu ile ilişkili temel kavramları gerçekleştirme düzeyleri. *Necati Bey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 3(2), 195–211.

- Demirezen, S. (2012). *İlköğretim öğrencilerinin yakın çevresindeki biyolojik zenginliklerinin farkındalıkları (Kars ili örneği)* [Yüksek lisans tezi, Kafkas Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Dicle, O., Çakçı, I., ve Kavas, S. (2011). Yüksek öğretimde öğrencilerin çevre bilinci. *SDÜ Orman Fakültesi Dergisi*, 12, 34–39. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/122250>
- Eksik, C., ve Akan, H. (2021). Mardin'in kırsal köylerindeki yerli halkın kullandıkları bazı bitkilerin etnobotanik açıdan değerlendirilmesi. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 8(3), 97–130.
- Erol, G. H., ve Gezer, K. (2006). Prospective of elementary school teachers attitudes toward environment and environmental problems. *International Journal of Environmental and Science Education*, 1, 65–77.
- Erikan, D., ve Yayan, G. H. (2022). Sanat Eğitimi yoluyla çevre sorunlarına farkındalık kazandırma: Bir ders planı önerisi. *Türk ve İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(32), 1–20.
- Erten, S. (2005). Okul öncesi öğretmen adaylarında çevre dostu davranışların araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 91–100. <http://efdergi.hacettepe.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/774-published.pdf>
- Gezgin, D. (2015). *Bitki mitosları*. Sel Yayıncılık.
- Güven, E., ve Aydoğdu, M. (2012). Çevre sorunlarına yönelik farkındalık ölçeğinin geliştirilmesi ve öğretmen adaylarının farkındalık düzeylerinin belirlenmesi. *Journal of Teacher Education an Educators*, 1(2), 185–202. <https://www.academia.edu/6253878>
- Işık, K. (2014). *Biyolojik çeşitlilik*. TEMA Vakfı.
- Kandemir, N., Değirmenci, S., ve Cansaran, A. (2023). Fen bilgisi öğretmen adaylarının etnobotanik farkındalık düzeylerinin belirlenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(144), 1–25. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.70858>
- Kazazoğlu, I. T. (2020). *Üniversite öğrencilerinin çevre farkındalık düzeylerinin ve çevre sorunlarına yönelik davranışlarının incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Kendir, G., ve Güven, A. (2010). Etnobotanik ve Türkiye' de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. *Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi*, 30(1), 49–80.
- Ketenoğlu, O., Obalı, O., Güney, K., Geven, F., Kurt, L., Tuğ, G. Ni., Bingöl, Ü., ve Körüklü, T. (2011). *Ekonomik bitkiler*. Palme Yayıncılık.
- Kilbourne, W. E., Beckmann, S. C., Lewis, A., ve Van Dam, Y. (2001). A multinational examination of the role of the dominant social paradigm in environmental attitudes of university students. *Environment and Behavior*, 33(2), 209–228. <https://doi.org/http://dx.doi.org/10.1177/00139160121972954>

- Kılıç, M. (2019). *Artuklu (mardin) yöresinde yetişen bitkiler üzerine etnobotanik bir araştırma* [Doktora tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=0WzLUVHMcQcIharfRBH14Q&no=eoGVheE_jx7G6NrxifS8jg
- Kuruyer, H. G., Özsoy, G., ve Sibel, Ö. (2011). Turkish pre-service primary school teachers' environmental attitudes: Effects of gender and grade level. *Asia-Pacific Forum on Science Learning and Teaching*, 12(2).
- Levin, R. (2012). *Modern insanın kökeni*. Tübitak Yayınları.
- Martin, G. J. (1995). *Etnobotany: A conservation manual*. Chapman and Hall.
- Okur Berberoğlu, E., ve Uygun, S. (2012). Çevre farkındalığı - çevre tutumu arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile sınanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 459–473. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/144249>
- Pandey, A., ve Tripathi, Y. C. (2017). Ethnobotany and its relevance in contemporary research. *Journal of Medicinal Plants Studies*, 5(3), 123–129. <https://www.plantsjournal.com/>
- Pooley, J. A., ve O'Connor, M. (2000). Environmental education and attitudes: Emotions and beliefs are what is needed. *Environment and Behavior*, 32(5), 711–723.
- Şahin Fidan, E., ve Akan, H. (2019). Tek tek dağları milli parkı (şanlıurfa-türkiye) eteklerinde bazı köylerde etnobotanik bir çalışma. *Bağbahçe Bilim Dergisi*, 6(2), 65–94.
- Şahin, Ü. G. (2018). *Ortaokul öğrencilerinin biyoçeşitlilik konusunda farkındalıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. Yök Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/>
- Sarışen, Ö., ve Çalışkan, D. (2005). Fitoterapi: Bitkilerle tedaviye dikkat. *Türk Tabipleri Birliği Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 14(8), 183.
- Scuhultes, R. E. (1994). The importance of ethnobotany in environmental conservation. *American Journal of Economics and Sociology*, 53(2), 202–206.
- Türküm, A. S. (1998). *Çağdaş toplumda çevre sorunları ve çevre bilinci*. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını. <https://silo.tips/download/ada-toplumda-evre-sorunlar-ve-evre-bilinci>
- Uljas, J. (2001). Social identity influences on environmental attitudes and behaviors. *TRAMES: A Journal of the Humanities & Social Sciences*, 5(3), 255–269.
- UNESCO, T. D. (1978). Intergovernmental conference on environmental education. *Final Report. Paris*.
- Vatansever Bayraktar, H. (2020). İlkokul öğrencilerinin çevre farkındalıkları. *International Journal of Social Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(55), 1722–1737. <https://doi.org/10.26450/jshsr.1919>

Yangın, S., ve Dindar, H. (2015). 7 . Sınıf fen ve teknoloji dersinde etnobotanik aktivitelerin öğrencilerin başarısına ve öğrenilenlerin kalıcılığına etkisi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1–18.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.

Yıldırım, Ş. (2004). *Etnobotanik ve türk etnobotaniği*. Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi, 17, 175-193

Yüce, M. (2017). *Fen bilimleri öğretmen adaylarının yakın çevresindeki bitkileri tanıma düzeyleri* [Yüksek lisans tezi, Akdeniz Üniversitesi]. YÖK Tez Merkezi. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

EKLER

EK-1 Etnobotanik farkındalık anketi

Değerli katılımcı;

Uyguladığımız bu anket verileri “Lise Öğrencilerinin Mardin/Midyat Yöresinin Etnobotaniği Hakkındaki Farkındalıklarını” belirleme amacıyla kullanılacaktır. Ankette ki sorularda herkesin bakış açısına göre cevaplar değişkenlik gösterebilir. Verdiğiniz cevaplar araştırma amaçlı olup, herhangi bir yerde kişisel bilgilerinizin kullanılması söz konusu değildir. İlgi ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

1.Okul Adı:

2.Sınıf:

3.Cinsiyet: Kız () Erkek ()

4.Aşağıdaki ifadeleri okuyarak size en uygun seçeneği işaretleyiniz.

		DERECELER				
		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1	Bitkilerin kullanım şekillerini belirlemek üzerine bilimsel araştırmalar yapıldığını biliyorum.					
2	Etnobotaniğin , bitkilerin yöresel kullanım şekillerini araştıran bilim dalı olduğunu biliyorum.					
3	Midyat yöresine ait yöresel kullanımı olan belli başlı bitkileri tanıyor ve yöresel isimlerini biliyorum.					
4	Bazı doğal bitkilerin gıda, kozmetik, tıbbi vb. amaçlarla kullanıldığını biliyorum.					
5	Bilinen yaygın kullanım şekilleri dışında bitkilerden belli amaçlarla faydalandım.					
6	Yakın çevremde bazı insanlar belli bitki türlerini çeşitli hastalıkları tedavi etmede kullanabilmektedirler.					
7	Endüstriyel ve tıbbi bilimler bu denli gelişmişken etnobotaniğin gereksiz bir bilim olduğunu düşünüyorum.					
8	“Kocakarı ilacı” olarak bilinen bitkisel ilaçların etkinliğinin bilimsel olarak hiçbir şekilde desteklenmediğini düşünüyorum.					
9	Tıp alanındaki gelişmeler ortadayken “koca karı ilacı” diye tabir edilen bitkisel ilaçların kullanımını doğru bulmuyor ve kullanımının fayda yerine zarar getireceğini düşünüyorum.					
10	Yakın çevremde bitkileri tıbbi amaçla kullanarak fayda gören insanlar bulunmaktadır.					
11	Yöremizde tıbbi kullanımı olan çok çeşitli doğal bitkilerin bulunduğunu ve daha çok çay olarak hazırlandığını biliyorum.					
12	Çay olarak kullanılan bitkileri ben de bazen aynı amaçlarla kullanmaktayım.					
13	Yöremizde doğal olarak yetişen bazı bitki türlerinin halk tarafından toplanarak tüketildiğini biliyorum.					

		Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
14	Halk tarafından toplanarak gıda olarak tüketilen bitki türlerini tanıyorum.					
15	Gıda olarak tüketilen bitkileri zaman zaman bende tüketmekteyim					
16	Bitkilerin çeşitli amaçlarla kullanımının Midyat'ın kırsal kesiminde ve 60 yaş üzeri insanlarda daha yaygın olduğunu düşünüyorum.					
17	Hatmi çiçeğini (hıtmıye) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
18	Acı yavşan otunu (cığde) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
19	Dağkişnişini (hıfraf) tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
20	Kara körpeze (bırğizeyl) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
21	Palamut ağacı (ballota) bitkisini tanıyor, yöremizde meyvesinin hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
22	Yöremizde yetişen üzüm çeşitlerini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
23	Mahlep bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
24	Menengiç (bitim) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
25	Yöremizde doğal yetişen fiğ (çirpen) bitkisini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve hangi şekilde kullanıldığını biliyorum.					
26	Buğday (hınta) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
27	Dağdağan (gingeres) bitkisini tanıyor, hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
28	Sumak (sımmek) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
29	Yaban kirazı (sıkıt) meyvesini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
30	Alıç (ğızran) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
31	Tarla papatyası (Kahven) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
32	Üzerlik (harmal) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
33	Sarı sormuk otu (mısmasa) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
34	Demir dikenini (kırtıp) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
35	Kenger (herşef, bekıl) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
36	Ebegümeci (hibbez) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					
37	İncir (tin) bitkisini tanıyor, yöremizde hangi amaç/amaçlarla ve ne şekilde kullanıldığını biliyorum.					

Değerli katılımcı;

Uyguladığımız bu anket verileri “Lise Öğrencilerinin Mardin/Midyat Yöresinin Etnobotaniği Hakkındaki Farkındalıklarını” belirleme amacıyla kullanılacaktır. Ankette ki sorularda herkesin bakış açısına göre cevaplar değişkenlik gösterebilir. Verdiğiniz cevaplar araştırma amaçlı olup, herhangi bir yerde kişisel bilgilerinizin kullanılması söz konusu değildir. İlgi ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

1.Okul Adı:

2.Sınıf:

3.Cinsiyet: Kız () Erkek ()

Aşağıdaki açık uçlu soruları cevaplayınız.	
1	Çevrenizdeki doğal bitkilerden çeşitli amaçlarla kullandıklarınız var mı? Varsa adlarını, kullanım amaç/amaçlarını ve ne şekilde kullandığınızı yazınız.
2	Yörenizde çeşitli amaçlarla kullanılan bitkiler ve bunların kullanım şekilleri nereden öğrenilmektedir.
3	Yörenizde tıbbi amaçlarla bitkilerin kullanımı yaygın mıdır? Tıbbi amaçlarla kullanılan bitkilerin faydalı olduğunu düşünüyor musunuz.
4	Yörenizde bitkiler en çok hangi şekilde kullanılmaktadır? (Çay, gıda, süs, yem vb.)